Вестник за критика, дебати и културни удоволствия

К

Бр. 20 (32),
година I,
31 май
2019 г.,
12 стр.,
3 лв.

www.kweekly.bg

В лабиринта на статуквото. Първи реакции след евроизборите -
на страница 5

Музикална Европа - високомерна и самодоволна. Разговор с Елена Башкирова -
на страница 8

Мирослава Кацарова за джаза, свободата и отговорността пред публиката -
на страница 7

Ален Делон и киното -
на страница 12

Крешендо
Декрешендо

Забележително откриване на юбилейния фестивал

Камерен ансамбъл „Софийски солисти", диригент Пламен Джуров, солист Людмил Ангелов. В програмата: пиеси из цикъла „Класично и романтично" (Владигеров), Вариации за пиано и оркестър върху „La ci darem la mano" из операта „Дон Жуан" от Моцарт (Шопен), Половецка фантазия по Бородин за пиано, струнни и ударни (Розенблат), Кармен сюита (Бизе-Шчедрин), зала „България", 23 май 2019 г.

50-ият фестивал „Софийски музикални седмици" започна. Зала „България" се изпълни с хора. Голяма част от публиката е прекарала десетилетия с фестивалните събития, спомня си за тях и не се отказва от прекрасната привичка през май и юни да е по-често в концертната зала. Има и по-късни, млади приятели на форума, които също са открили своя ниша в интереса си към класическата музика, ценят възможността да се срещат с днешни изпълнители, да чуят предпочитана музика, да освежат собствения си „репертоар" с нещо непознато, различно, което предизвиква страстта да си все по-осведомен слушател.

Сериозна е историята на фестивала. Трима значими български композитори вградиха голяма част от живота си в организацията и съществуването на фестивала – **Петър Ступел, Димитър Тъпков и Пламен Джуров**. По времето на Петър Ступел, когато фестивалът се финансираше от държавата, в историята му вписаха имената си велики музиканти – оперни певци и инструменталисти. Втората фаза от историята му, свързана със слабото до невъзможност финансиране, компенсира колкото бе възможно този недостиг с личния авторитет и познания от страна на следващите негови ръководители Димитър Тъпков и Пламен Джуров.

Последният удържа досега продължаването на традицията „Софийски музикални седмици". И може би затова бе напълно логично той да открие юбилейния фестивал заедно със **„Софийски солисти"** и **музиканти от филхармонията**. Както винаги, програмата на концерта му бе концептуална и този път фиксира вниманието на музиканти и публика върху известни оркестрови трансформации на музика, създадена за сцена. Не бе пропуснат и рискът да се даде възможност на публиката да се срещне със съвсем непозната творба – в случая от руския композитор Александър Розенблат.

Двете клавирни пиеси отразиха вкуса и възможностите на забележителния български пианист **Людмил Ангелов**. За меломана има нещо много приятно в този тип работа с материал, с възможността да открие познатите му мелодии в различен контекст и променена функция.

Пианизмът в петте Шопенови вариации по прочутата тема от „Дон Жуан" на Моцарт разчита на импровизационност, на брилянтна бравурност, на кантиленна мелодия, на звукови преображения вследствие на тонално разнообразие, както и на възможностите на танцовия жанр. Ангелов отдавна е заявил колко важно за него е творчеството на Шопен – най-напред с факта, че го е изсвирил, и после - с разнообразието на прочити, което търси и дарява на своята многобройна публика. Великолепно диференцира звуково Шопеновите вариации и фантазията на Розенблат върху „Княз Игор". Не пропусна да смени бленадата, да направи звънтящо и още по-ювелирно звученето на Изтока в танците, както и да предложи по-матови тонове в парафразите върху арията на Кончак. Изненада публиката с биса си - прочутия Бахов хорал „Исус е моята радост". Дадох си сметка, че май за първи път чувам Ангелов да свири Бах.

Може би тази ще е новата пресечка в личния му път. Би било прекрасно; съвременната концертна практика избягва музиката на великия лайпцигски кантор – не била достатъчно атрактивна.

Не такъв е бил критерият на Макс Райнхард преди близо век, когато е пожелал да има Панчо Владигеров до себе си. Това сътрудничество ражда много хубава музика, която по-късно композиторът превръща в оркестрови циклични творби. И „Класично и романтично" е резултат от работата на театралния Владигеров – няколкото пиеси от цикъла, които прозвучаха в началото на концерта, бяха „обгрижени" от диригента с мекота в звученето, с една изразна пестеливост, която разкри рядката простота и цялост на тази музика. Силният финал на концерта бе означен от страхотната пиеса на Шчедрин „Кармен сюита". Вече 50 години този шедьовър не слиза от концертния афиш. Пиесата е предизвикателство за диригента, изисква непреклонна екзактност от оркестъра, положена е още в зародиша на композиторската идея, която Шчедрин формулира така: *Балетният оркестър, според мен, трябва да звучи с няколко градуса „по-горещ" от оперния и трябва повече да „доразказва".*

Съчетанието струнни и ударни наистина изостря ритмичната линия, извежда я напред, прави я основен аргумент на музикалния рисунък, отрежда ѝ невероятни възможности, предписани от майсторската ръка на композитора. Сюитата прозвуча с впечатляващ темпоритъм, с великолепен диригентски рефлекс в разтварянето, в разкритието на латентните ѝ качества – мелодия, заложена в ритмичната схема, тембър, означаващ жест или движение на персонаж, загатната, но и точно дефинирана фраза, която трябва да „закове" фаза от структурата. И над всичко, разбира се, един съзидаващ прочит на музикант, който споделя с преклонение своите идеи за една сътворена същност. Това бяха кратки, недостатъчни 40 минути на удоволствие от констатираните много музикантски „пипвания", които правят композицията още по-щедра, още по-богата. Самите музиканти явно бяха във възторг от възможността да свирят феноменалната пиеса. Този възторг си личеше и в изрядните унисони, и във внимателния баланс, и в слушането-наблюдаването на музикалното развитие – това се чува веднага и в звуково-тембровите импулси, в ефекта на прецизния съвместен щрих...

Концертът фиксира и означи силно начало на юбилейните „Софийски музикални седмици".

Nota bene: една от изненадите в откриването на юбилейните „Седмици" бе приветствената поява на Йорданка Фандъкова – за първи път в десетгодишното си кметуване. Не че остана да чуе концерта, но поне се заяви като съорганизатор, който подкрепя фестивала. Преди избори се случват и чудеса.

Екатерина Дочева

Награди Враца 2019

От 16 до 22 май т.г. във Враца се проведе XXX национален фестивал на малките театрални форми. Успоредно с фестивала се проведе и деветото издание на международния фестивал на NETA.

За националната програма жури в състав: **Копринка Червенкова, Стефан Янков** и **Явор Койнаков** присъди следните награди:

За режисура
- на **Бина Харалампиева** за „Лисичета" от Лилиян Хелман, постановка на Народен театър „Иван Вазов", София;
- на **Маргарита Младенова** за поетичния спектакъл „За светлото, което бе" на Драматично- куклен театър – Враца.

За сценография
- на **Ивайло Николов** за поетичния спектакъл „За светлото, което бе" на Драматично- куклен театър – Враца.

За женска роля
- на **Теодора Духовникова** за ролята на Регина в „Лисичета" на Народен театър „Иван Вазов".

За мъжка роля
- на **Асен Блатечки** за ролята на Итън в „Зимата на нашето недоволство", спектакъл на Малък градски театър „Зад канала".

Колективна актьорска награда
- на **актьорите на Драматично-куклен театър – Враца,** реализирали спектакъла „За светлото, което бе".

Награда на проф. Стефан Драгостинов за най-музициращ актьор се присъжда на **Сенка Булич** от спектакъла „Мечта за живот" на театър Хотел Булич - Загреб (Хърватска).

К

Избори

Барбара Тъкман
Оръдия през август

Превод от английски **Димитър Стефанов**
Издателство *Изток-Запад*
Цена (за меки корици) 29 лв.

Стефан Груев
Ревизия

Галерия *Академия*, НХА
21 май – 6 юни 2019

9 770260 344411

Ходене по буквите

Цвета Делчева. „Отворени възможности“. Стихове. София: Ерго, 2019. Цена 18 лв.

„(...) Приятелката е носителят/ на информацията за нашите тайни/ и дори да излиза от употреба,/ няма да я прехвърлим на по-нов.“ Това са неудобни стихотворения: неудобни за авторката, неудобни за читателя. В тях има признания, които няма да бъдат направени наяве. Една поетика на несигурността - и най-вече на отдалечаване от несигурността. Повече истина (и по-малко прилагателни имена). Повече себе си. Приемане, но не и примиряване. Цвета Делчева пише фино и остро, с нарастваща еднозначност. В „Отворени възможности“, над 180 страници стихотворения, има творби, предимно непубликувани до този момент в другите й, преведени и в чужбина, стихосбирки. И много горчивина в самоосмислянето. И отстраняване от себе си. Достойнство. „Една друга се изповядваме./ Една друга не се съдим./ Прощаваме си една на друга“.// Но споделим ли нещо хубаво, и то веднага се пресича.“ „Отворени възможности“ ни прекосява – и пресича. Разваля хомогенността ни, както казва речникът. И слава Богу.

Екатерина Григорова. „Празна зора“. София-Лондон: Смол Стейшънс Прес, 2019. Цена 12 лв.

И в третата си книга Екатерина Григорова показва класа в усукването и опъването на смисъла – докато той започне смътно да смъди. Ето как: „Най-после сме заедно, /залепени една в друга сиамски близначки:/ ако на едната й се пие вода,/ другата не може да й донесе“ („Сиамски близначки“). Мисля, че това стихотворение е своеобразна матрица на лирическото преживяване у поетесата: и близостта ощетява. Тук бих прибавил и още един нюанс: „да се говори за половете ми е неприятно от дете“, пише в друго стихотворение Екатерина Григорова. Не бих искал това твърдение да се чете само като свързано с биологическия пол. По-скоро съединяването на двете половини винаги ни дава нещо повече или нещо по-малко от целостта – защото, все пак, някога е имало счупване, шум. Нито сам, нито заедно... Стихотворенията в „Празна зора“ имат много силна текстура. Но и когато фиксират преживявания и пейзажи в чужбина, те не ги превръщат в екзотика. На мен любими са ми стихотворенията от първия цикъл – тези, които назовават слабите места на детството и надмогването им.

Цветанка Еленкова. „Седмият жест II“. София: ВС Пъблишинг, 2019. Цена 10 лв.

Първият том на „Седмият жест“ излезе през 2005 г. – и вече е преведен като самостоятелни издания в Сърбия, Англия и Франция. Сара Краун в лондонското сп. „Поетри Ревю“ писа, че „Четени заедно, стихотворенията преливат едно в друго, представлявайки един приятен мишмаш от анекдоти, образност и домашна мъдрост. Взети поотделно обаче, те въздействат по-остро“. Предполагам, че редактирането от Яна Букова продължение ще има същата щастлива съдба. Единствената промяна в отзива на Краун, която бих направил, е да сменя домашна с православна мъдрост. Защото това е посоката, в която Цветанка Еленкова изтегля своята стилистика – и „Седмият жест II“ дава израз на всекидневното духовно рвение, което лъкатуши през метафоричните подробности в търсене на иконата на стиха.

М.Б.

Разлистеният учебник на Стефан Груев

На 21 май т.г. в галерия „Академия“ на НХА беше открита изложбата **„Ревизия“ на Стефан Груев**, дългогодишен преподавател в катедра „Книга, илюстрация, печатна графика“. Експозицията е посветена на 75 години от рождението на големия художник. Тук публикуваме думи на доц. Илия Груев при нейното откриване.

К

Стефан беше човек, здраво стъпил в средата, но познаваше и владееше крайностите, както в живота, така и в изкуството. (Както казват – знаеше две и двеста.) Можеше да общува еднакво добре с интелектуалците, със студентите и младежите и с несретниците от кварталните кръчми. Беше скромен, но добре знаеше стойността си. Беше благ и толерантен, но отстояваше принципите си. Беше много чувствителен, но имаше силен характер. Беше бохем, но същевременно беше отговорен, организиран и работлив.

Приживе Стефан Груев е участвал в много национални и международни изложби и е печелил множество награди, но никога не е имал самостоятелна изложба. Въпреки значителното му присъствие и влияние в изкуството на книгата и шрифта в България, днес той е донякъде непознат, особено в цялост. Организирах тази изложба с намерението да покажа възможно най-почтено, обобщено и представително неговото художествено наследство.

В нея са представени основните сфери на неговите творчески интереси, търсения и постижения – дизайн на книги, дизайн на издателски библиотеки и поредици, шрифтов дизайн, илюстрации и рисунки, запазени знаци и логотипи, филателна графика, плакати, хералдика, както и лични текстове и стихове.

Веднъж в личен разговор той ми сподели, че до голяма степен дължи името си като художник на книгата на това, че винаги сам е рисувал шрифтовете, които използва. Според мен, деветнайсетте шрифтови табла, които са показани тук, го нареждат сред най-големите артисти от едно от най-силните поколения в българското шрифтово изкуство. Произведенията носят както личния почерк на автора, така и нещо специфично българско, определящо физиономията на нашата школа в шрифта.

Тази изложба е насочена към всички приятели и любители на изкуството на книгата и най-вече към студентите от катедра „Книга, илюстрация, печатна графика“, за които, надявам се, тя ще бъде един отворен, разлистен учебник. Изложбата е почит и спомен за човека, художника и учителя Стефан Груев. Хора като него не трябва да бъдат забравяни. На мен той винаги ще ми липсва и ще го помня, докато разполагам с паметта си.

Илия Груев

Парадокси на религиозността

В края на април в пресклуба на БТА бяха представени резултати от социологическо проучване върху **парадоксите на религиозността в България**.

Данните са междинни резултати от мащабно изследване по проект **„Европейско социално изследване в България“, финансиран от МОН** в рамките на **Националната пътна карта за изграждане на научноизследователска инфраструктура 2020**.

Зад проекта стои консорциум, в който участват **УНСС, Институтът за изследване на обществата и знанието при БАН, Агенцията за социални анализи, Съюзът на икономистите в България, Българската социологическа асоциация и Националният статистически институт (НСИ).**

Доц. Георги Петрунов, представляващ водещата организация по проекта - УНСС, обясни, че Европейското социално изследване е най-мащабният дългосрочен проект на Европейската комисия, който на всеки две години, по единна методика, в повече от 30 държави следи динамиката на развитие на различни социални казуси чрез национални представителни изследвания. Резултатите му дават възможност за разработване на правителствени политики, базирани на конкретни социологически данни.

Проф. Румяна Стоилова от Института за изследване на обществата и знанието при БАН обясни, че в Националната пътна карта участват 12 инфраструктури, от които две са от сферата на социалните науки. Тя допълни, че резултатите от проучванията се използват в обучението на студенти и докторанти, а освен това им дават възможност да участват в международен обмен на опит.

Доц. д-р Лилия Димова от Агенция за социални анализи подчерта, че за участието на България в проекта трябва да се отдаде дължимото на покойния проф. д-р Кръстьо Петков, който години наред се надявал, че страната ни ще бъде включена в европейската мрежа на изследвания, още повече, че тя има участие в тези изследвания още от 1994 година. Това дава възможност актуалните резултати да бъдат сравнявани с данни отпреди 20 години, като и при двата случая те са събирани по една и съща методика.

През 1998 г. са изследвани **1093 пълнолетни** от цялата страна, а през 2018 г. **– 1023-ма**. Интервютата са проведени по домовете на анкетираните.

Според данни на НСИ, **74%** от населението на България са православни християни.

През 1998 г. като твърдо вярващи в Бог се обявяват **27%** от православните християни, а през 2018 г. **– 37%** от тях. Увеличението е за сметка на онези, които по-рано са заявявали, че вярват в някаква абстрактна висша сила. При мюсюлманите се наблюдава обратната тенденция – ако през 1998 г. твърдо вярващите в Аллах са над 65%, то днес те са 48%.

На въпрос дали в световен план религията води до повече конфликти или мир, днес 1/3 (около 33%) от анкетираните смятат, че тя води до повече сблъсъци. През 1998 г. подобно мнение са споделяли около 20% от интервюираните.

По отношение на хомосексуалността, през 2018 г. срещу нея се обявяват 90% от определилите себе си като мюсюлмани (за сравнение - през 1998 г. те са 75%) и близо 70% от православните християни, които спрямо 1998 г. бележат лек спад. В същото време, и сред мюсюлмани, и сред християни нараства броят на хората, които не одобряват прекъсването на бременността с аргумента „нисък жизнен стандарт“. С близо 10% и сред двете групи са се увеличили онези, които не одобряват поведението на изневеряващите – и в момента около 50% от анкетираните се изказват отрицателно за кръшкачите.

В същото време, изследването засича няколко парадокса: **над 60% от православните християни и около 62% от мюсюлманите у нас твърдят, че никога не се молят**. Освен това, 2/3 от определящите себе си като православни християни твърдят, че не вярват нито в рай, нито в ад. Мюсюлманите са малко по-малко, но и сред тях доминират онези, които не вярват в отвъдното.

Прави впечатление, че за разлика отпреди 20 години, когато ислямът у нас е бил обявяван за религия на по-младите – на хората от възрастовата група между 18 г. и 39 г., то днес мюсюлманите, също като православните, са в групата на хората над 60 години. Освен това, ако през 1998 г. жените, изповядващи исляма, са били по-малко от мъжете, то днес, също като при православните, те доминират.

По отношение на големия въпрос на международното изследване, поставен от ръководителя му **проф. Том Смит от Чикагския университет**, какви са българите – дали само обявяващи себе си като религиозни или дълбоко вярващи, отговорът и през 1998 г., и през 2018 г. е, че у нас да си православен християнин или мюсюлманин е въпрос по-скоро на идентичност, отколкото на истинска вяра.

Накрая представянето на междинните резултати от изследването завърши с констатацията, че религиозните хора смятат себе си за щастливи, което може да се обясни с усещането за общност, което тези хора споделят.

Теодора Георгиева

Довър Стрийт Маркет, Лондон

Награди от Кан 2019

Журито на 72-то издание на международния филмов фестивал в Кан с председател Алехандро Гонсалес Иняриту, реши:

„Златна палма“ – **„Паразити“** на Бон Джун-хо (Южна Корея);

Голямата награда на журито – **„Атлантик“** на Мати Диоп (Франция);

Награда на журито: **„Клетниците“** на Ладж Ли (Франция) и **„Бакурау“** на Клебер Мендонса Фильо и Хулиано Дорнеле (Бразилия);

Награда за режисура - **Жан-Пиер** и **Люк Дарден** за „Малкият Ахмед“ (Белгия);

Награда за сценарий – **Селин Скиама** за „Портрет на млада жена в пламъци“ (Франция);

Награда за мъжка роля – **Антонио Бандерас** за „Болка и величие“ на Педро Алмодовар (Испания);

Награда за женска роля - **Емили Бийчъм** за „Малкият Джо“ на Джесика Хауснър (Австрия);

Специален диплом - **„Това трябва да е небето“** на Елиа Сулейман (Палестина).

„Златна палма“ за късометражен филм – „Разстоянието между нас и небето“ на Василис Кекатос.

Наградата на ФИПРЕСИ - **„Това трябва да е небето“**.

Журито на „Особен поглед“, начело с Надин Лабаки, награди **„Невидимият живот на Еуридисе Гусмао“** на Карим Аиноуз (Бразилия), за режисура - **Кантемир Балагов** за „Върлина“ (Русия).

„Златна камера“ – **„Майките ни“** на Сезар Диаз.

К

Изкуството на витрината

Миглена Владова. „Витрината като маркетингова комуникация“. Художник Капка Кънева. София: Мейкър Артс, 2019

За аудитория като нашата, на която традицията на витрината не принадлежи, появата на книга с такова заглавие и такъв обект на изследване е предприет риск. Риск да бъде неразбрана, неправилно тълкувана или просто подмината като маловажна. Но и опит да се създаде фокус върху потенциала на витрината в съвременния визуален мърчандайзинг. Да се еманципира “витрината” като отделен жанр визуално изкуство едновременно в цялата среда: търговец - маркетинг мениджър - креативен екип - зрител - потребител.

В монографията си д-р Владова събира своите дългогодишни търсения на принципите при създаването на една витрина от гледната точка на специалиста по маркетинг. Обосновката им е заложена в изследване на сегменти от философията, психологията, социологията, семиотиката, културната антропология, статистиката. С коректни цитати от научни изследвания и тематични студии в книгата се задават смисловите зони в подхода на създаване на една витрина. И тъй като витрината, като социален феномен, е основно зависима от визуалната култура на обществото, на авторката й се налага едновременно да споделя постулати и да ги дообяснява в българския културен контекст и социални практики. Тя прави бърз преход в европейската история на изкуството и допълнително коментира визии на емблематични витрини в света.

В българското общество, предвид многото отсъстващи и прекъснати традиции в изящните и декоративните изкуства и архитектура, наваксването на културен бекграунд е обречено да става при появата на прецеденти. Обикновено първите и най-адекватните коментари са в полето на хуманитаристиката. А и визуалните изкуства винаги са разчитали на универсални интерпретации чрез литературни и смислови кодове: притчи, приказки, митове, митологеми, литературни шедьоври. В този смисъл, “Витрината като маркетингова комуникация “ може да провокира обществен дебат между университетски среди, рекламни офиси, креативни бюра, маркетинг/ мениджмънт специалисти, търговското съсловие. Дебат не върху липсващата тук култура на витрината и спорадичните й появявания, а как може да бъде накарано обществото ни да припознае във витрината нов тип визуален език. Как може да се възпитат нови очаквания към витрината. Как да се измъкнем от кича на случайни, посредствени решения. Без да подценяваме ролята на витрината в опосредстването продажбите на продукти, идеи, услуги, предназначени за потребителския пазар, да развием въздействието й върху въображението, да я издигнем до нивото на “сцена” за визуално изкуство. Своеобразна галерия на добрия маркетинг и мърчандайзинг, но и галерия на талантливи артисти, сценографи, арт директори, архитекти, декоратори. Прагматично задание, което не изключва креативна визия с много по-широко въздействие и послание. В държави, в които витрините имат почти двувековна история, наградите за изкуството на витрината присъстват в медиите равнопоставено с наградите за изящни изкуства и архитектурата, интериорен дизайн, реклама, печатни и дигитални медии.

Много е вероятно монографията да създаде у читателите си впечатление за учебник. Тя остава на територията на мениджмънта, зачита дистанцията между маркетинг и креативен сегмент и дипломатично отваря място за следващи посредници на Изкуството на витрината.

Мариета Ценова

мрежа/паяжина

Анатомия на изкуственото | AI

От 10 години насам изкуственият интелект постоянно присъства в живота ни, като се почне от смартфоните с речево разпознаване и автоматичните преводи на гугъл и се свърши с чат-ботовете по разните сайтове за електронна търговия. Вездесъщността на изкуствения интелект създава усещането, че всички са наясно с анатомията му, но дали наистина е така? Дали всички са наясно с връзката между понятията „изкуствен интелект“, „невронни мрежи“ и „дълбочинно обучение“, които често срещаме заедно?

Трите понятия могат да бъдат обединени в едно изречение ето така: дълбочинното обучение е новото име на един не чак толкова нов подход към изкуствения интелект, познат като невронни мрежи.

Ако все още звучи мъгляво, ето малко история: за пръв път за невронни мрежи става дума в далечната 1944 г. Заслугата е на Уорън Маккълоу и Уолтър Питс от Чикагския университет, които впоследствие (през 1952) се преместват в Масачузетския технологичен институт, за да основат първия в света отдел за когнитивни науки. Маккълоу и Питс се заемат да докажат, че човешкият мозък може да се възприеме като изчислително устройство и че човешките невронни мрежи де факто вършат същата изчислителна работа, която вършат и кибернетичните машини. Тоест, в началото става дума повече за невронаука, за изследване дейността на мозъка и неговите функции посредством емулиране на тази дейност от машини, отколкото обратното – за компютърна наука, която се развива въз основа на познанията в друга област - невронауката.

Така, чрез наблюдения на човешката невроанатомия, на трасетата и правилата за регулиране и обработка на информацията от мозъка, както и чрез опити за машинно възпроизвеждане на човешките характеристики, през 1957 г. се стига до първата демонстрация на невронна мрежа от психолога на Корнелския университет Франк Розенблат, наречена Perceptron.

Вече е ставало дума как чрез невронните мрежи компютърът се обучава да изпълнява някаква задача и че това обучение се състои в анализиране на примери, подбрани и етикирани ръчно. Благодарение на хиляди изображения на коли, например, етикирани като „коли“, машината успява да си създаде представа за това що е то „кола“ и да я разпознава.

В Perceptron това се случва по елементарен начин - в един слой възли, разположен между два други слоя – един входен слой, през който постъпват данните, и един - за изходния резултат. Данните се движат само в една посока, но тъй като всеки възел от вътрешния слой може да бъде свързан с няколко точки от слоя над него, броят комбинации е значителен. Всяка от входящите връзки на даден възел се обозначава с число, наречено "тегло".

Когато мрежата е активна, всеки един възел получава от всяка от връзките различни данни с различни стойности, които биват умножени по съответното тегло.

След това получените стойности се събират и се получава една стойност, която, ако е под някакъв предварително зададен праг, възелът не предава данни нататък. Perceptron е първата невронна мрежа, ползваща стойностите за „тежест“ и „праг“, но поради нейната елементарност е доста неефективна; факт е обаче, че през 1969 г. се появява нова област, обединяваща компютърната наука и невронауката в обща дисциплина, а заслугата за това е на математиците от Масачузетския институт Марвин Мински и Сиймор Папърт, които създават първата Лаборатория за изкуствен интелект.

И все пак, кое предизвика бума в развитието на невронните мрежи през последното десетилетие? Предизвика го игровата индустрия с по-мощен хардуер. Появата на графичните процесори (graphics processing unit - GPU). Това е един-единствен чип, който побира хиляди относително прости изчислителни ядра, чиято архитектура твърде напомня тази на невронните мрежи. Така, ако през 60-те един графичен процесор би съдържал един слой невронна мрежа, а през 80-те два или три слоя, то днес говорим за десетки слоеве мрежи и това е, което определя и дълбочинната на обучението същност.

И ако потвърдим се предстои еуфорията от превръщането на смартфоните ни в „интелигентни телефони“, остават актуални и някои тревоги, свързани с непрозрачността им, както и опасението, че изкуственият интелект, ако и да не е в състояние да измести човека от всички сфери на дейност, съвсем в състояние е да се освободи от неговия контрол.

Райна Маркова

Нобелови новини от Стокхолм

Матс Малм поема ролята на постоянен секретар в Шведската академия. 54-годишният литературовед поема поста на 1 юни тази година. Професорът по литература от Гьотеборгския университет заема стол номер 11 в Шведската академия от декември 2018 г. На 26 април Шведската академия обяви, че той ще поеме поста на постоянен секретар на Академията. Това се случва четири месеца след избирането на Малм за член в културната институция.

„Много се радвам на доверието, което получавам, и очаквам с нетърпение да се заема с почетната работа на постоянен секретар на Шведската академия. Заедно с членовете и служителите на Академията ще продължа важната работа по промените, започнати от Академията“, пише Малм в пресъобщение.

„Да, това не е най-спокойната работа – но аз наистина вярвам в това развитие“, казва литературоведът в *Svenska Dagbladet*, имайки предвид промените, предприети от Шведската академия през изминалата година.

Освен член на Академията, Малм е още ръководител на *Litteraturbanken*, проект за дигитализиране на шведска художествена литература.

Краткото членство на Малм в Шведската академия принципно не говори в полза на назначаването на поста постоянен секретар. В същото време, мнозина свидетелстват за неговата миролюбивост и стабилност. В негов плюс е още фактът, че няма нищо общо със скандалите, засегнали академията през последните две години.

Настоящият постоянен секретар на Шведската академия Андерш Улсон смята, че ще усети Малм в новата роля много подходящ.

„Може да се каже, че това, че той няма нищо общо със събитията от миналата година, ще направи работата му по-малко напрегната. Той е нов член и така може да избегне критики, които други биха могли да получат на този пост. Според мен, той е само предимство“, казва Улсон за в. *Svenska Dagbladet*.

На 1 юни тази година Улсон навършва 70 г. Според правилата на Шведската академия, след тази възраст той няма право да продължи да бъде постоянен секретар. От настоящите членове на Академията само трима са под 70 години, а избраните в началото на тази година нови членове все още не са встъпили в длъжност. В крайна сметка, само две имена се оказват актуални. Изборът беше между Матс Малм и Томас Риад.

Езиковедът Риад е избран за член на Академията през 2011. Той обаче е обвиняван в конфликт на интереси във връзка с езиков проект, насочен към наскоро пристигналите в Швеция имигранти, частично финансиран от Шведската академия.

Андерш Улсон ръководи Шведската академия в кратък, но изключително бурен период в историята на институцията. Той обаче никога не е имал честта да представи Нобелов лауреат за литература, тъй като раздаването на наградата за 2018 г. беше отменено. Тази година на 10 октомври Матс Малм ще оповести имената на носителите на наградата за 2018 и 2019 г.

На въпрос на шведската обществена телевизия как се чувства след напускането на поста постоянен секретар на Академията, Андерш Улсон отговаря:

„Чувствам се добре. Не би трябвало да получа работата, но това беше специално решение. През цялото време чувствах, че постигнахме доста напредък, но сега чувствам, че нямам повече сили. Освен това, няма и причина да оставам на поста, след като навърша 70 г., което е през юни.“

Философът Оса Викфорш е избрана за нов член на Шведската академия. Това пише културната институция в пресъобщение от 16 май. Викфорш наследява стол номер 7, преди заеман от бившия постоянен секретар на Академията Сара Даниус.

Оса Викфорш е родена през 1961 г. Получава докторска степен в Колумбийския университет в Ню Йорк през 1996 г., а през 2008 г. става професор по теоретична философия в Стокхолмския университет, една от първите жени на този пост по тази дисциплина в Швеция. От 2018 г. е член на Кралската академия на науките. Автор е на книгата "Алтернативни факти: за знанието и неговите врагове" (2017).

„Вярвам в ролята на институциите по отношение на запазването и разпространението на знания. Академията е една от най-старите институции, които се коренят във философията на Просвещението, към която и аз принадлежа“, казва Викфорш пред културната редакция на шведската обществена телевизия SVT.

Оса Викфорш се надява да напише продължение на книгата от 2017 г. „Алтернативни факти: за знанието и неговите врагове“. Идеята е да се свържат проблемите на знанието със заплахата за демокрацията.

На въпрос на шведския вестник *Svenska Dagbladet* какво се е случило след публикуването на книгата през 2017 г. Викфорш отговаря:

„Осъзнаването (*на проблема с алтернативни факти - бел. ред.*) се е увеличило значително. В същото време, може да се каже, че проблемите са по-големи от всякога. Методите за дезинформация стават все по-сложни, става все по-трудно и по-трудно да се разграничи истинското от фалшивото.“

Според Викфорш, това, което в момента заплашва демокрацията, са силните дясно екстремистки сили, които се опитват да осуетят обществения разговор.

Викфорш често акцентира върху значението на знанието за противостоене на дезинформацията.

По отношение на избора на Викфорш за член на Шведската академия, постоянният секретар на културната институция Андерш Улсон споделя за вестник *Дагенс Нюхетер*, че членовете на Академията са били единодушни за качествата на професорката по философия. Улсон определя Викфорш като „блестящ представител на хуманитарните науки“ и подчертава, че Академията има нужда от човек с по-широк възглед по отношение на знанието.

През февруари и март тази година бяха избрани трима нови членове на Шведската академия - поетесата Туа Форсстрьом и писателките Анне Сверд и Елен Матсон. Те, заедно с Оса Викфорш, официално ще встъпят в длъжност на тържественото събрание на Академията на 20 декември. След това, за пръв път от 30 години насам, всичките 18 стола в Академията ще бъдат заети. За последно това се случи през 1989 г. Тогава аятолах Хомейни призова Салман Рушди да бъде убит заради публикуването на книгата „Сатанински строфи“. От Шведската академия решават да не реагират. Двама от членовете й напускат в знак на протест, а още един напуска по лични причини.

„Сега Академията е в пълен състав и това, разбира се, много ни радва; то означава, че за първи път от много дълго време можем да започнем да работим по-спокойно и по-методично“, казва постоянният секретар на Шведската академия Андерш Улсон за *Дагенс Нюхетер*. На въпроса на вестника колко важно е било за него Академията да е в пълен състав, преди да напусне поста, Улсон отговаря:

„Това беше целта ми през цялата изминала година и много ме радва. Не мога да предам работата на Матс Малм (*следващия постоянен секретар на Академията - бел. ред.*) след като сме стигнали толкова далеч. Чувствам се много удовлетворен. Освен това, за пръв път от дълго време насам ще имам малко отпуска. Изглежда е поставена основата на новата Академия, за която говоря от доста време. Сега тази мечта е реализирана.“

Елица Иванова

11 май 2019, Стокхолм

От печат излезе англоезичната поетическа книга „Вътрешната стая“ на Снежана Иванова. Изданието е дело на международното издателство „Muse“, базирано в Германия. То представя творби във всички литературни жанрове и разпространява книгите си в целия свят. „Вътрешната стая“ е антологично издание. Преводач на стиховете е Светлана Атанасова Дивитакова – преподавател в катедра „Англицистика и американистика“ във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Снежана Иванова е автор на 12 стихосбирки и 3 книги с есеистика. Носител е на наградата „Сеферис“, която получава след участието си на XXII световен конгрес на поезията в гръцкия град Лариса през 2011 г.

Владимир Шумелов

Магда Абазова, *Портрет*, 1986 г.

Блясък и емоции

Квартет „София“ (Стоимен Пеев, Йордан Димитров, Валентин Гергов, Любомир Ников, прекрасни инструменталисти, владеещи академичните тънкости на камерното музициране) и блестящият **Станимир Тодоров**; програма (Самюел Барбър, Струнен квартет оп. 11 и Франц Шуберт - Струнен квинтет оп. 163) - привлекателна страница в софийския концертен афиш за ценителите на камерното изящество.

След твърде продължителното си отсъствие от България, прочутият челист Станимир Тодоров беше избрал изненадващ на пръв поглед формат за гастрол: участие в камерен концерт. Той има безброй бляскави солистични изяви по света, доказвал се е нееднократно като солист и камерен изпълнител. А какво по-неоспоримо доказателство за високо музикално майсторство от камерното музициране? Още повече, в гениалния Струнен квинтет опус 163 на Шуберт, необичайна за времето си творба, в която второто чело й придава симфонична мащабност.

Симфонична мащабност, но в рамките на изискания, аристократичен камерен жанр, очакваше публиката. Вълнуващата творба с безкрайно богатия си тематизъм и форми на разгръщане на материала предлага извънредно широко поле за емоционални пиршества. Както и първата пиеса от програмата - Квартет опус 11 на Барбър, емоционален център на който е прочутото Адажио. Това беше и един от върховите моменти в изпълнението на квартет “София”.

Очевидно беше предпочетено звуковото внушение на популярната обработка за струнен оркестър - с по-плътна, но по-малко гъвкава фактура. Поради което пък се изгуби ефектът на динамичните контрасти, особено постепенно извисяващата се до горестен вик тема и внезапният срив, след който настъпва примирението, равната темброво унисонна звучност.

Пиесата, независимо от избора на интерпретация, беше един от емоционалните акценти в програмата.

Заедно с Шубертовото Анданте - втората част на Квинтета - със звучните виолончелови пицикати и ответните цигулкови фрази, въпреки напрежението на едва сдържаното желание за динамично надмощие на цигулките; с красивия, благородно емоционален пасаж на второто чело, последвало средния, бурен дял след почти туширания напор за надмощие във високия щрайх. Сякаш тук се усети музикантската воля на ансамбъла за хармония в динамичните взаимоотношения.

Забележително красиво прозвуча дуетът на двете чели в първата част на Квинтета. В разработката обаче, богата на вътрешни взаимовръзки, драматично красива с мощното си израстване, ефектът от контурите на гласоводенето се стопи в бързото достигане до желания инструментален блясък в силна динамика. Динамичната неудържимост владя почти цялата програма. Така много опити да се извае детайл потънаха в неустоимо желание за бляскаво тути, за цигулково надмощие. Квинтетът на Шуберт предлага във всичките си части възможности за разгръщане на изпълнителската фантазия, за ярки диалози, които едно съвършено фразиране да създаде.

За съжаление, в това изпълнение липсваше в достатъчна степен волята за взаимно вслушване в емоционалния пулс на другия, господстваше силовата звучност. Може би затова най-убедително беше скерцото на Квинтета - съзвучно с темперамента на изпълнителите - бързо, стремително, фортисимо, с подчертано симфонична мощ - в първия и третия дял. И - отново - с благородната роля на ниските инструменти в средния дял - темброво равновесие в умерена динамика.

Финалът, в рондо форма, е извънредно темпераментна част, при която всяка фаза, всяко ново провеждане на основната „унгарска” тема трябва да е на различно ниво, с различна интензивност. И тук агресивната настъпателност на динамиката заличи ефекта от подготовката на отделните фази на рондото, постигането на блясък беше стремително и така се загуби сюжетът на богатото на теми и развръзки рондо. Така, както се загуби част от чара на първата част на Квартета на Барбър - различните конфигурации на теми и мотиви на гъвкаво изваян “сюжет”. Слушахме много старателно фразиране, но без деликатността на подаваните и поемани фрази; имаше инструментален блясък, но не и интрига. Сякаш цялата страст беше устремена към горестното Адажио. И последвалата категоричност на финала.

Наталия Илиева

образи и безобразия

„Другото око” се нарича проект на СГХГ, доказал евристичния си потенциал през годините. В него участват творци от паралелни на изобразителното изкуство културни области, на които се предоставя възможността да влязат в ролята на куратори и да защитят (в режим на пълна свобода) своя идея с подбора и подредбата на произведения от богатия фонд на галерията. Истинско интелектуално удоволствие е да си в задочен диалог с известни наши художници от различни периоди и да продължиш артистичните им маршрути в собствена посока и с днешна дата. Казвам го от собствен опит, тъй като през 2016-а заедно с Георги Господинов се включихме в проекта с изложбата „Следобедът на една идеология”.

Сега **Иглика Трифонова**, добре позната с филмите си, представи **„Портрет на приятел”.** Принципът, както личи от заглавието, беше жанров, но не такъв бе фокусът на интереса й. Тя се вълнува от човешкото присъствие в картините и пластиките, от формите, в които изкуството го съхранява и ти позволява да го усетиш през рампата на картината. Да гледаш нарисувани или скулптирани хора е още един начин да ги почувстваш близки, да се сприятелиш с тях, така че всеки портрет, който ти въздейства, е портрет на приятел. Може да се предположи, че подходът е провокиран от киното, където, според Едгар Морен, героите се възприемат по формулата „проекция-идентификация”.

Идентифицираш се с тях и така се проектираш на екрана, започваш да живееш техния живот, за кратко съдбата ви става обща. „Другото око” на Трифонова към изобразителното изкуство е покана да откриеш между стените на галерията своите герои, с които ти са иска да се идентифицираш или поне мълчаливо да си побъбрите.

Художествената критика у нас оцелява на „свободния пазар”, като изпълнява главно пиарски задачи. В такава ситуация е все по-трудно да се намери някой, който да коментира публично художници, за да изрази съмнение в тяхното творчество и самопреценка. А поводи колкото искаш.

Спирам се на **Петър Мичев-Педро**, който има изложба в галерия „Минерва”, разположена в лоби бара на Гранд хотел „София”. Правя го не толкова заради работите му, колкото заради мощната му митологизация (на границата с фалшивата новина) в съпътстващата ги биография. Там той е представен като международна звезда по оста Плевен-Париж-САЩ с продадени над 10000 картини, излагал в най-престижни галерии и притежание на не по-малко престижни музеи, ценен и колекциониран от световни имена в политиката и бизнеса. Не знам дали количеството се е отразило на качеството, но живописта му – иначе безспорно сръчна и приятна за окото, е плод на „визуално слухарство”. През нея минават мотиви от различни течения на модернизма – от сецесиона и наивизма, по нещо от сюрреализма, Шагал и пр., но без да се усети неговата ръка, без „маджуна” на собствения стил. Ако не броим общия сладникаво-сантиментален вкус, който картините му оставят и който им дава сувенирна стойност. От такава гледна точка този път – като част от битовия лукс на скъп хотел, живописта на Педро е на мястото си.

Георги Лозанов

Ъгълче за средата

По Дунав - европейско културно наследство в преход

Европа обича такива културни проекти - мултинационални, позитивни, обединяващи. Проекти, които търсят общата европейска идентичност, докато внимателно обгрижват локалните особености и се заиграват със споделено културно наследство от всякакъв вид.

„River in Transition"/"Река в преход" е точно такъв проект. Започнат през 2018 във връзка с Европейската година на културното наследство, той е замислен да изследва скритото наследство по река Дунав, като въвлече студенти от 4 крайдунавски държави - България, Сърбия, Австрия и Германия, които да пропътуват реката, да се огледат, да изровят истории, да помислят и да се опитат да дадат някаква артистична интерпретация на трансформациите по крайбрежието. Въвлечени в проекта са не само съвременни артисти, но също и архитекти, художници, журналисти и фотографи в една съвсем умишлено търсена интердисциплинарност.

Европейските културни проекти имат и друга особеност. Често те остават невидими, привидно излишни и формални, резултатите им рядко достигат широката публика, към която уж са насочени, и от тях нерядко се носи лек, но отчетлив дъх на бюрокрация. В тези проекти са въвлечени много и най-различни институции, а имената им обикновено са дълги, трудно произносими и с малък шанс да влязат ударно в главите на хората и във всекидневния им речник.

„River in Transition" не прави изключение. Той е продукт на специално създадената творческа група „Студио за развитие на дунавското творческо наследство" (Studio DAHD), която е част от проекта „Дунавска културна платформа – креативни места на 21-ви век" (CultPlatForm_21) по програмата за транснационално сътрудничество „Дунав". Studio DAHD си партнира с Културния център на Горна Австрия, с Министерството на науката, изследванията и изкуствата на Баден-Вюртемберг, с Министерството на културата на България, с Академията на изкуствата към Университета на Нови Сад и с Федералното канцлерство на Австрия.

Звучи дълго, сложно и да, бюрократично. Както и много далеч от нас. Но всъщност, произведеният от проекта продукт се оказа интересен и показващ река Дунав, за която уж знаем всичко, по съвсем нов начин.

Когато разгледах премиерната изложба „River in Transition", която беше открита в средата на май в **„Дом Канети" в Русе**, установих, че тези 20 студенти са създали 12 любопитни инсталации, които наистина успяват да представят реката и нейното материално и нематериално културно наследство по нов, а на моменти дори забавен начин.

Примерно, гигантските мегафони на Карина Нимервол и Татяна Шинко (Австрия), разположени във входното пространство с двойна височина на „Дом Канети", които показват две села с много близки имена - Пожежено в Сърбия и Пожежена в Румъния, разположени точно едно срещу друго от двете страни на реката, но без никаква комуникация помежду си, освен да си викат през нея.

Всъщност, в своите последни 1000 км река Дунав е пресечена от мостове само на 6 места. Или Линда Йероман, която прави цяла серия „натурални" козметични продукти от шлаката и отлаганията по течението на Дунав („Organic Danube River Beauty Products"), шеговито въвеждайки и екологичната тема. Нейната маска за лице, например, съдържа дунавска вода от Германия, Австрия, Словакия, Унгария, Сърбия, Румъния и България, както и пясък, мазут, скали, растения, токсини, микроорганизми, прах и черупки.

Българската група[1] е успяла да направи не просто инсталация, а една съвсем смислена **архитектурна изложба-инсталация**, подплатена със сериозно проучване, която разсъждава на тема памет, архитектура и наследство, при това спорно, неочевидно и сложно наследство. Наречена „Кутии, пътуващи във времето", тя разказва историите на 12 изоставени сгради и обекти в българската част от дунавското крайбрежие. Започва на запад с изоставените казарми на военно поделение 22760 във Видин и с Видинската синагога - открита през 1894 и втора по големина в България, но изоставена след заминаването на над 1200 видински евреи в Израел през 1950 и днес в изключително лошо състояние. После продължава на изток и преминава през сградите на лагера на остров Персин, през призрачните квартали на Белене, първият от които построен през 1987 със започването на проекта за нова атомна електроцентрала, последният - през 2008, с подновяването му, но днес и двата квартала напълно необитаеми, с разпадащи се постройки. Разказва историите на телевизионната кула в Русе, на Локомотивния и вагонен завод в града, създаден през 1866 и затворен окончателно през 2011, както и на хотел „Рига", един от луксозните хотели на „Балкантурист", открит през 1975 и до днес запазил една от най-забележителните фасади от видим бетон на социалистическата ни архитектура. Крайната спирка на българския проект е Силистра и нейното летище, изоставено преди 20 години, където и до днес стои паркиран пътнически самолет Туполев Ту-134, използван за какво ли не, включително за детски авиоцентър и компютърна зала.

Проектът „River in Transition" продължава до края на 2019, а след Русе изложбата ще бъде показана в Нови Сад (Сърбия), ще продължи към Лудвигсбург (Германия) и ще финишира в Линц (Австрия) през есента.

Както всеки европейски проект, и този в крайна сметка не успява да обедини всички държави. Набива се на очи липсата на участници от Румъния и Унгария, примерно. Но все пак е хубаво резултатите от такива проекти да получават по-голяма гласност, включително и в България. Да си поговорим малко за неудобно наследство, включително архитектурно, и да престанем да гледаме на Европа само като на безлична институция и чуждо бюрократично тяло, но също и като на обща територия и (може би) споделена идентичност.

Анета Василева

[1] **Включва Екатерина Цолова и Ирина Христова (студенти по архитектура), Денислав Стойчев (студент по журналистика), Мариета Грошева (студент по дизайн) и Христо Русев (студент по международна политика и сигурност), с ментор Надежда Павлова.**

Изложбата *Река в преход* в *Дом Канети* в Русе

Инаугурацията

На тържествено заседание на парламента, посветено на инаугурацията на новия президент на Украйна, присъстваха всички предшественици на Зеленски, заемалия този пост, включително Пьотр Порошенко. Единственото изключение бе Янукович, избягал в Москва след Майдана през 2014 г. и осъден задочно от украински съд. В ложата сред почетните гости до първия държавен глава Леонид Кравчук седяха и бащата, и майката, и съпругата на Владимир Зеленски. Част от депутатите умишлено бяха пренебрегнали инаугурацията: в залата се виждаха свободни места, например в сектора, в който обикновено седят членове от блока на Пьотр Порошенко.

В правителствената ложа нямаше свободни места. Сред почетните гости бяха президентите на Грузия, Унгария, Латвия, Литва, Естония, вицепремиерите на България, Армения и Румъния, външните министри на Полша и Молдова, специални представители на Азербайджан, Казахстан, Чехия, Турция, Франция, Хърватия, Великобритания, Германия, Япония Австрия, Словакия, Беларус и Вселенската патриаршия.

Съединените щати бяха изпратили свои представители в лицето на енергийния министър Рик Пери и на специалния отговарящ по въпросите за Украйна Кърт Волкър, а представител на Канада бе министърът на отбраната Харджит Саджан.

Покани до руските власти не са били изпращани. В навечерието на церемонията във вече познатия видео формат Зеленски се извини на киевчани за причиненото неудобство по време на работния ден (блокирани бяха центърът на столицата, както и мостът и магистралата, свързващи го с международното летище „Борисполˮ). Самият Зеленски настояваше инаугурацията да се проведе в неделя. В същото видео Зеленски съобщи, че ще внесе промени в традиционната за такива случаи програма: „без приеми и партита" - само работни и делови срещи.

Но той покани тези граждани, които имат възможност, да дойдат по-рано сутринта на площада пред Радата и Мариинския дворец. Там бяха инсталирани големи екрани, на които тържественото събитие се излъчваше. Входът към зеленатa зона край Радата бе свободен, т.е. не се правеше задължителна проверка на паспортите, а само се минаваше през метални детектори. Заградженията под формата на символичната ограда бяха облечени в жълто-син плат. Те обособиха в отделни сектори част от площада на Конституцията, която от деня пресече, приближавайки се пеша към Радата.

Владимир се държа по същия начин, както когато държи речи: непринудено и весело. До него вървеше шефът на протокола и двамата шушукаха. Зеленски се ръкуваше със свои поддръжници, правеше знака „дай ми пет", като с ръката си плясваше дланите на много от хората, дошли да следят събитието; съгласяваше се да си прави селфи с разни момичета и дори смешно подскачаше, за да прегърне и целуне колеги от „95-и квартал". Пред входа на Радата нямаше почетен караул (доколкото ни е известно, това се прави по желание на новия президент). Вярно е обаче, че не бе махнат червеният килим, разпънат за красота точно пред стъпалата. В продължение на няколко минути Зеленски стоя пред килима, самотен, изпаднал сякаш в недоумение. В Радата председателят ѝ Андрий Паруби продължи да представя гостите на церемонията така, както е по протокол.

Начало на официалната процедура даде председателят на Централната избирателна комисия Татяна Слипачук. Тя припомни резултатите от изборите и потвърди: Зеленски е изпълнил всички изисквания, необходими за заклеването му като президент на Украйна.

След това председателят на Конституционния съд Наталия Шаптала обяви Владимир Зеленски за президент. Връчени му бяха съответното удостоверение, а също така и традиционните хетмански скиптър и печат.

Но в този момент стана малък инцидент. Както е по протокол, Владимир Зеленски постави удостоверението на специална възглавничка на трибуната, но тя се плъзна на пода, макар и много бързо да бе вдигната от земята.

Когато хорът изпълняваше националния химн, Зеленски едва-едва помръдваше устните си, но не пееше. А след духовния химн „Боже велики, единни, нашата Украйна пази!" той с възторг, като на концерт, се обърна към изпълнителите и ги аплодира.

Всички с голям интерес очакваха речта на Владимир Зеленски, специално подготвена за инаугурацията. Този победител в изборите е несистемен кандидат, който преди това никога не се е занимавал с политика. По време на предизборната кампания Зеленски така организира участията си, че само подклаждаше интригата - почти не се появяваше в публичното пространство, а освен това и отделните клипове, които разпространяваше в мрежата, не даваха възможност да се изгради цялостна картина за възгледите му. Затова обаче първата му реч в качеството на нов държавен глава от трибуната на Радата се оказа новаторска – и по съдържание, и по форма. Ето нейните основни послания.

„... Всеки от нас е президент, това е нашата пълна стопроцентова победа, нашият общ шанс, за който носим отговорност... Всеки от нас е загинал в Донбас, всеки ден там ние губим живота си. Всеки от нас е изгнаник: и тези, които са загубили домовете си, и онези, които са отворили вратите си за другите, споделяйки болката им. Всеки от нас е гурбетчия, който в борбата си с бедността е принуден да загуби достойнството си в чужбина. Но ние ще я спечелим, защото сме украинци - от Ужгород до Луганск, от Чернигов до Симферопол, ние сме в Лвов, Харков, Донецк, Одеса. Ние трябва да сме единни - само тогава сме силни. Може би това е нашата национална идея - да се обединим и да направим невъзможното."

„... Ние сме 65 милиона (*в залата настъпва оживление - б. а.*). Да, не ушлото, а в целия 65 милиона души, които украинската земя е родила. Обръщам се към всички украинци по света: „Вие сте ни много необходими!" На всеки, готов да изгради нова и успешна Украйна, аз с радост ще дам украинско гражданство. Няма нужда да ни носите сувенири от чужбина. Донесете ни своите знания, опит, интелектуални ценности."

„... Трябва да станем като исландците с техните успехи във футбола (*припомня как в миналото исландският национален отбор, в чийто състав не влизат професионални спортисти, а хора с различни професии, успява да постигне много добри резултати благодарение на любовта към играта, желанието за работа и волята за победа – б.а.*), като израелците с постиженията им в отбраната на родината, като японците с върховите им моменти в сферата на технологиите и като швейцарците по отношение способността им да живеят щастливо заедно, независимо от най-различните разногласия."

„... Не ние започнахме тази война, но на нас се пада честта да я приключим. (*Пауза. Залата реагира отрицателно* - б. а.) Нашата основна задача е прекратяването на огъня в Донбас. Готов съм на всичко. Определено не ме е страх да взимам трудни решения, да губя популярност. И ако е необходимо, съм готов, без всякакви колебания, да загубя поста си, само и само мирът да настъпи. (*Пауза. Залата продължава да реагира отрицателно* - б. а.). Но без никога да губим територии! (*Ръкопляскания. Докато говори за войната и мира, Зеленски на няколко пъти „превключва" от украински на руски. Но нито веднъж не споменава Русия* - б. а.). Сигурен съм, че първата стъпка за започване на този диалог ще бъде завръщането на всички украински пленници. Следващото предизвикателство пред нас ще е възвръщането на изгубените територии, въпреки че тази формулировка ми се струва некоректна: невъзможно е да загубим нещо, което ни принадлежи по право. И Крим, и Донбас – това са украински земи. Ние загубихме най-важното - хората. Днес просто трябва да си върнем тяхното самосъзнание. Те не са чужди - те са наши."

„... Ние ще изградим страна, където всички имат еднакви възможности, където всички са равни пред закона, а правилата на играта са справедливи, прозрачни и едни за всички."

„... Разпускам 8-ото събрание на Радата. Обръщам се с молба да приемете закон за сваляне на депутатския имунитет, закон за носене на наказателна отговорност при незаконно забогатяване, избирателен кодекс с открити партийни списъци. Също така моля да бъдат освободени от поста оглавяващият Украинската държавна служба за сигурност, главният прокурор на Украйна, министърът на отбраната на Украйна. За целта ще имате два месеца. Направете го и си окачете медали – това би ви дало не лоша преднина при предсрочните парламентарни избори."

„... Много бих искал в кабинетите на висшите чиновници да няма мои портрети, защото президентът не е икона, президентът не е портрет. Окачете снимките на децата си и преди всяко решение ги гледайте в очите."

„... През целия си живот правех всичко, само и само да накарам украинците да се усмихват. Чувствах със сърцето си, че това не е работа, а мисия. През следващите пет години ще направя всичко, за да не плачете. (*Взрив от аплодисменти - б. а.*) Когато Европа бъде от тук (*почуква се с пръст по слепоочието - б. а.*), тя ще бъде и в Украйна."

Без да скрива евентуалното си объркване, Андрий Паруби, председател на Радата, благодари на всички участници в тържественото събитие и отбеляза: „Беше забавно".

Олга Мусафирова

Новая газета, 20.05.2019

Превод от руски

Виржиния Томова

Петък рано утрин

Кой как го мисли народа?

На 26 май изборите за Европейски парламент минаха с ниска избирателна активност. Би трябвало да я наречем „традиционна" и да си гледаме филма. В изборния ден по БНТ 2 филмът е „Срещи на първия ред: Красимир Узунов с полковник Борис Дрангов". Автори са Красимир Кушев и Валери Яков, оператор Любен Панков, а режисьор – Валери Яков. Филмът е част от поредицата на БНТ 2, в която съвременници са сравнявани с исторически личности. Например, Теодора Димова с срещната с братя Миладинови, д-р Сотир Иванов - с пророчицата Ванга, проф. Михаил Неделчев - с Григор Пърличев. В изборния ден научаваме, че Красимир Узунов е велик като идола си генерал Дрангов. Ето и постиженията, с които започва разказът на двамата автори: през 1990 г. основава агенция „Раковски", 10 години по-късно - агенция „Фокус", а след още 4 - радио „Фокус". Пръв прави филм за Дрангов, популярен беше с псевдонима Поручика, защото подписваше публикациите си като поручик Красимир Узунов, стилът му е с богатата символна орнаментика, беше удостоен и с титлата доктор honoris causa на Военната академия. Филмът обаче, скачайки на биографичните данни.

Политиките обаче продължиха да коментират и след изборните резултати „ниската избирателна активност". „България он еър" цитира изказване на премиера Бойко Борисов, че социолозите трябва да носят отговорност за прогнозите си, *ако те не са реални. Честността е най-важното нещо!* Добре го каза. До 24 май социолозите не виждаха друг в ЕС, освен ГЕРБ, БСП и ДПС. ВМРО бяха видими с 6%, а „Демократична България" беше под чертата. Но как да виним социолозите, че гражданите отговарят не според очакванията на премиера, тоест, били са честни, според него!

След като социологическите агенции получиха своя дял порицание за това, че данните им преди изборния ден се различаваха от тези, гласували в изборния, дойде ред и на избирателите. Най-напред премиерът Бойко Борисов обясни феномена „малко избиратели" така: *Сега много хора са пари, направихме всичко възможно, тировете спряхме, за да могат хората да се приберат и да гласуват.*

Дълги празници били, каза Борисов по телевизиите. И хората *имат пари* по време на неговото дългогодишно управление, *обичат да пътуват и то в чужбина*, според репортажите. Всъщност, празничният ден беше в петък и това не са „дълги" празници. „Дължината" на празниците идва от подписаните от Борисов заповеди. 23 май също беше обявен за неучебен ден там, където малките ученици не учеха заради матурите на големите. Училищата бяха затворени от четвъртък до понеделник, когато тук се чистят заради изборните помещения. Това са още два работни дни, в които трябва да се гледат деца, които не учат, защото държавата се почива.

Така народът има три почивни дни, а в обясненията на Борисов това били „дълги празници".

В новините президентът Румен Радев направи нещо, което риторически може да е грешно, но политически си струва. Поздрави ВМРО за успеха и „Демократична България" – *за най-големия успех*. Неговото телевизионно обяснение на отказа да се гласува на избори е, че партиите са подценили избирателите с предложенията в политическите си платформи.

Всъщност, избирателната активност не е ниска. Нека не забравяме, че „повишаването" ѝ стана с включването на цялата забавна изборна машина като „референдум на Слави Трифонов", завършан за изборния ден. А и изборите в Унгария смаха са по-голямо разочарование въпреки високата избирателна активност. Нормално е да гласуват толкова хора, колкото искат да понесат да спечелят или да бъдат разочаровани.

И докато политиците търсят обяснения в психологията на народа, възбранявайки го като само „консуматор" демокрацията, в „Тази сутрин" Бояна Димитрова от „Алфа рисърч" изрече отново това, което отдавна повтаря като социолог. *Нереалистично високи са избирателните списъци – 6 млн. и 300 хил.* Дали е възможно и бебетата да гласуват, се питаше водещият Антон Хекимян...

Жана Попова

Промяната се отлага...

Изборите за Европейски парламент в България вече имат традиция от четири проведени вота. „Традиция" впрочем стана опасна дума, разделяща и поляризираща. Едни политически сили яростно и настъпателно твърдят, че защитават традицията, че пазят традицията във всички области – от семейните отношения до начина на живот като цяло. Те виждат срещу себе си сериозни врагове, невидими сили, които искат да изкоренят традицията и да я заменят с чужди подривни практики, покваряващи и обезсилващи българския народ. И обратно, други политически сили негодуват срещу остарелите, демодирани, неработещи наслоения на традицията у нас, които пречат на обществото да се обърне към новото, да се европеизира пълноценно, да осъзнае, че няма право повече да живее в корупция, пасивност, враждебност, затвореност, примирение. Разделителните линии понякога минават не между политическите сили, а ги пресичат. Въпросът за мястото и бъдещето на България – съобразно с традицията или отвъд нея – е наситен с високо напрежение. Особено при положение, че не сме напълно сигурни каква точно ни е традицията.

Традицията от предишни европейски избори повелява няколко неща, често възприемани от политици и коментатори като аксиоми. Тези неща израстват като израз на „нормалността", на събития, които очакваме да се случат; и щом се случат, ги приемаме за даденост, като обяснения сами на себе си.

Първа такава особеност е избирателната активност. Наближат ли евроизбори, всички тръгват да изтъкват, че на тях активността винаги е ниска и не бива да се притесняваме от това. Аргументите: за българите тези избори са далечни и не са важни; в Европа също много-много не гласуват; струпват се почивни дни и целият народ разбираемо е предпочел да се озове в Гърция, вместо пред урните. Когато дойдоха данните за конкретната активност, те потвърдиха многократно изказваните убеждения. Видите ли, ето, така трябваше да бъде, така и стана, значи всичко е наред. Да погледнем обаче на фактите и по друг начин. Активността на 26 май в България си беше стряскащо ниска, по-ниска, отколкото дори „по традиция". Евровотът сега бе проведен на фона на най-тежките спорове за бъдещето на ЕС и членуващите в него държави. Никога досега, даже и в месеците около присъединяването, европейските теми не са присъствали толкова силно и регулярно в медиите. Българското европредседателство и титаничните усилия на премиера Борисов да изглежда като крупен европейски дипломат спомогнаха доста в това отношение. Но ефект няма. Само че ефект имаше в почти целия Съюз, където активността чувствително се повиши и отбеляза своеобразен рекорд. У нас – антирекорд. Едни и същи избори се оказаха по-важни от всякога в чужбина и по-малко важни от всякога тук. Ваканцията на електората несъмнено тежи, но тя не е непредотвратимо природно бедствие, тя издава чисто и просто слаба мотивация за гласуване. Не обяснява, а сама изисква обяснения.

Втора особеност е отсъствието на т.нар. европейски дебат. От месеци насам чуваме, че и на тези евроизбори, както по традиция, няма да си говорим за същинските европейски въпроси, а за наши вътрешни национални теми. Управляващите не пропуснаха да обвинят опозицията именно в това - че е сбъркала изборите. Само че и в други държави говорят за национални теми. И кой е казал, че националните теми непременно противостоят на европейските? Доходите в най-бедната и с най-големи неравенства страна в ЕС национален или европейски въпрос са? Европейската минимална заплата и европейската минимална пенсия Брюксел ли засягат единствено? Корупцията, особено при усвояване на европейски средства, вътрешна българска работа ли е? Двойните стандарти нашенски патент ли са? Онези, които разискваха Европа на отечествата, не се ли включиха точно в една от централните дискусии между крайна десница и умерени партии навън? Не, в изминалата кампания се говореше достатъчно за Европа. Очевидно е – недостатъчно убедително. Явно е – не проработи. Но и тук трябва да разберем защо.

Трета особеност е, че на евровота гледаме като вот на (не)доверие срещу правителството. По традиция такива са очакванията. Предните евроизбори създадоха ситуация, която разпадна коалицията зад Орешарски. По-предните предопределиха електоралното крушение на Тройната коалиция. Съответно, възникна внушението, че ако БСП надвие ГЕРБ, то ГЕРБ пада от власт, а ако ГЕРБ надвие БСП, се бетонира във властта. Обаче още преди 26 май Борисов бе заявил, че оставка не дава дори и при загуба, а и нямаше никакви гаранции, че управлението можеше да бъде пометено с наличните ресурси на опозицията. Успехът на ГЕРБ, също така очевидно, не бетонира нищо. Те не извадиха нито една нова идея в кампанията, нито едно ново предложение. Нито един от тегнещите над българското общество проблеми не е решен, нито се вижда намерение да бъде решаван, освен с показни мероприятия или хаотично раздаване на пари. Вътрешните раздори в управляващата формация са временно притъпени, но не и ликвидирани. Отношението на външния фактор е все по-дистанцирано. На Борисов не му свалят мониторинга, пращат му проверки за магистралите, не го приемат в Шенген, подминават го по темата за Западните Балкани. Не се състоя нито вот на доверие, нито на недоверие.

Резултатите от евроизборите вече карат някои да задълбаят наново в проблема за традицията. Недоволните обвиняват българския народ, че по традиция е готов да търпи и да се подчинява. Доволните подчертават, че народът е избрал стабилността, едно ново име на традицията.

Всичко написано дотук има за предпоставка процеси в демократичната политика. Не съм убеден, че нашият случай е изцяло такъв. В евроизборите се намесваше държавата с огромните си възможности, имаше натиск, медийни затъмнения, сплашвания – от екрана и на терен. Доста хора се отдръпнаха. И въпреки всичко, изплуваха теми, които са трайно значими и не могат дълго да бъдат пренебрегвани – доходите, достойнството, солидарността. Заслугата е и на независимите кандидати. Онези, които разполагаха с най-малко, дадоха най-много, за да напомнят какъв може и трябва да бъде истинският дневен ред. Дали партиите узряват за промяна, налагана от новите условия, ще разберем тепърва. Изборите за Европейски парламент в България отложиха тази промяна, но изобщо не я обезсмислиха.

Борис Попиванов

Отминаха. Без особен изборен ентусиазъм. Без големи електорални драми. Без желаната и предвкусвана от едни победа. Без изгледи за бързо и мъчително напускане на политическата сцена от други. Изборите за български представители в европейския парламент са първите от много години насам, в които не всички са победители.

Макар в началото на предизборната кампания да нямаше никакви особени индикации как ще приключи, особено на фона на спадащата подкрепа за ГЕРБ заради разразилите се скандали с апартаментите и къщите за гости на хора от високите етажи на властта, след поемането на „ръчно управление" на кампанията на партията си, премиерът Борисов успя не просто да спре тенденцията на спад, но и на финала да доведе резултата до категорична победа без съмнения за манипулации и фалшификации.

От своя страна, основният опонент и заявилата се като единствена алтернатива на статуквото и управлението партия БСП за пореден път не съумя да преодолее цялостното впечатление, което оставя от доста време у гласоподавателите, а и в обществото - че ѝ липсва онази искра, която да запали двигателя на промяната. И това не само заради вътрешните крамоли в навечерието на кампанията заради мястото на Сергей Станишев в листата, че даже и твърдото намерение на лидера Корнелия Нинова той изобщо да не бъде включван, но и заради свенливото отношение към въпроса с кого, ако спечелят желания от тях вот в едни вероятни предсрочни избори, ще управляват. Така оставиха отново впечатлението, че старият им коалиционен партньор – ДПС, отново ще влезе официално в управлението и ще повтори всички досегашни практики, които изкарваха хората на улицата.

Като трета политическа сила на тези избори, за самата ДПС няма какво ново да се добави. За тях правилата на предизборната игра са добре известни. Те играят по тях от повече от три десетилетия с различни нюансирания, в зависимост от ситуацията и времето, налагащи различно подходи. В тази кампания силният елемент се оказа съвпадането на кампанията със свещения за мюсюлманите месец Рамазан. И затова фокусът им беше изцяло съсредоточен върху благотворителността. Другата им силна черта е, че работят интензивно на терен и досега, каквито и сътресения да е имало в партията - заради разочарования, разцепление или поради други причини, те са успявали да консолидират електората си и да го държат в близка орбита около партийния елит. Търкането на обувки по мегданите за тях е въпрос на живот и смърт и заради това винаги са успявали да излизат почти невредими от всеки вътрешнопартиен трус.

Голямата изненада на тези избори е повече от доброто представяне на ВМРО. Въпреки разпада на коалицията „Обединени патриоти", въпреки всички коалиционни междуособици, кавги, нападки и лични обиди, ВМРО не просто показа сила и характер, но и отвя доскорошните си партньори, като така заяви, че без партията каквито и да било бъдещи патриотични обединения няма как да минат. Да не говорим, че щеше да бъде странен парадокс най-активният български евродепутат Ангел Джамбазки да остане извън следващия европарламент. Какво ще е бъдещето на коалицията „Обединение патриоти" в рамките на управляващата коалиция с партия ГЕРБ, предстои да видим. Но едно е ясно - трудните им отношения категорично ще се отразят на управлението на страната и то не в посока на изглаждане на противоречията и стабилизиране на управлението.

Донякъде може да се определи като изненада представянето на поредното обединение в малката градска десница или т.нар. жълтопаветници. Донякъде, понеже и преди, и по време на кампанията бяха системно подценявани от социолозите, а и не бяха особено активни извън границите на собствения си електорат, който с известни колебания може лесно да бъде преброен. Но все пак, коалицията между отделните партии, не за пръв път в кампания, показва организационни възможности и способност за мобилизация и активизация на „сродните политически и идейни души". Макар че и при тях в предкампанията имаше сериозни трусове, свързани с участието на СДС и ДБГ в по-широк коалиционен формат, ефектът от него се усети слабо сред тесния сегмент от гласоподаватели, а и всеки намери своя път напред – СДС в коалиция с ГЕРБ, от което спечели достатъчно, и ДБГ, като се отказа от участие в полза на който успее да се вреди за силно редуцираните им гласове след оттеглянето на Кунева от лидерския пост, а и след като се разпадна Реформаторският блок. И така, конфигурирането и преконфигурирането, както и преименуването на всеки следващ избор, не повлия на здравомислието на привържениците им и те отново дадоха доверие на отдавна обезверените си лидери.

С това се затваря кръгът на партиите, които с голяма вероятност, поне според неокончателните данни, ще имат представителство в следващия европейски парламент. Под чертата останаха знакови участници в настоящата управляваща коалиция, като НФСБ на Валери Симеонов и Атака на Волен Сидеров, както и известният с изменчивостта на характера и подкрепата си за управлението Веселин Марешки в неговата своенравна и своеволна партия Воля. За последния залогът беше най-голям и затова той се постара да хвърли огромен финансов ресурс у нас и в чужбина, но както се видя, с много ниско политическо КПД, което е предпоставка за приключване на жизнения път както на партията, така и на Веселин Марешки. Що се отнася до другите участници в този кръжец на лузърите – Валери Симеонов и Волен Сидеров – то тяхната съдба изцяло ще зависи от гъвкавостта им в отношенията с настоящия им вътрешнокоалиционен партньор ВМРО, както и с партньора им в управлението ГЕРБ.

Други алтернативи засега не се очертават. Пътят на младите беше даден твърде късно от царя и царедворците от Новото време. А крайните политически субекти с верноподанически поглед на Изток, каквато партия безспорно е „Възраждане", засега ще си останат с държавната субсидия от предишните избори и заканите да се разправят с „продажния" политически елит, когато му дойде или ѝ дойде времето. По-нататък следва пълнеж от политически партии, които все още не са заслужили погледа както на избирателите, така и на анализаторите на политическите процеси. А за осъдената Иванчева с нейните гласове трябва да се кахърят единствено онези, които я подкрепяха безрезервно и от които гласове късаше през цялата кампания – Демократична България.

Георги Киряков

Аз съм като странджански бурен…

Днес, когато нараства тревогата за съдбата на нашето културно наследство, трябва да си спомним за проф. Пейо Бербенлиев – един от пионерите на опазването на културното наследство в България. Роден на 23 август 1923 година в странджанското село Богданово, той ни напусна на 28 май 1999-а, без да дочака новия век. Отиде си тихо и дискретно, така както ни напуснаха много други български консерватори, посветили живота си на Паметника и скрити за обществото в неговата сянка. Отиде си в едно особено време, когато се създаваха нови биографии и се дискредитираха стари, когато „утре" трябваше да започне от „днес", следователно „вчера" беше вече без значение. Той не можеше да разбере това отричане на приемствеността, в която бе вярвал цял живот и която е в основата на консервационния морал. Отдаден бе на една кауза: паметниците на културата са послания от минали към бъдещи поколения; те само временно са в нашите ръце; наш дълг е да ги предадем в тяхната цялост и автентичност, без да очакваме нищо в замяна. Успя ли той в тази мисия? Нека да си припомним.

Проф. Бербенлиев създаде Националния институт за паметници на културата (НИПК) такъв, какъвто беше в най-добрите си години. Преди това е съществувал малък отдел към Комитета за култура. Разказвал ми е как с раница на гръб през 1963 е обикалял ценностите на България – тези, които е призван да пази. Лесно ли му е било да убеждава местните партийни величия, самите те със самочувствие за вечност и непоклатимост, че са само временни собственици на ценностите, които трябва да бъдат предадени на бъдещите поколения? Разказвал ми е за срещата си с първия секретар на Партията в Разградски окръг, където върху руините от античното селище Абритус тогава се е изграждал завод за пеницилин. Секретарят му е изкрещял в лицето: *Народът иска лекарства, а не камъни!*

Въпреки всичко, като целеустремен директор на НИПК (1963-1973) и по-късно като зам.-председател на Комитета за култура, той успя да превърне Института в мощен научноизследователски, проектантски, консервационен център от 2000 специалисти с 5 филиала, който в своя разцвет работеше по около 300 паметника годишно, даде статут на защита на 40000 паметника и в крайна сметка спаси 20 000 от сигурна гибел и забрава. Става дума не само за спасени ценности, но също и за създаване на българска консервационна школа. Тази школа не бе доморасло, провинциално явление, а отворена към световната консервация. Проф. Бербенлиев бе един от основателите - през 1965 във Варшава, на Международния съвет за паметници на културата и забележителните места (ИКОМОС); участник в приемането на основополагащия документ на консервацията – Венецианската харта; близък приятел на световни лидери в консервацията, като сър Пленберлейт, Кореманс, Паоло Мора, Мазари, легендарния проф. Льомер. Основател и първи председател на Българския национален комитет на ИКОМОС, той изпрати десетки млади български консерватори на специализации в елитни школи в Италия, Белгия, Франция. По негова инициатива и с приноса на проф. Магдалина Станчева и НИПК, България вписа 9 свои ценности в Списъка на Световното културно и природно наследство в рамките само на периода от 1979 до 1985 (и нито една през следващите 34 години!). През 1996, на XI Генерална асамблея на ИКОМОС в София, три години преди да си отиде, той бе щастлив да бъде признат за почетен член на ИКОМОС и да чуе суперлативи за българската консервационна школа.

Важното е, че този широк поглед му даде възможност да прозре значението на териториалния подход към културното наследство (през 70-те години възложи експериментите „Първенец-Храбрино" и „Благоевград"), дори ролята на мултимедиите за представянето на културното наследство (възложи концепция за Аудиовизуален център на българската култура, подпомогна аудиовизуалната лаборатория към НИПК – днес загубена) и др. Той търсеше връзката между различните форми на културното наследство и реално се стремеше да поощрява тяхната симбиоза – един абсолютно съвременен подход. Като зам.-председател на Комитета за култура, той отговаряше за следните области: Културно наследство, Библиотечно дело, Пластични изкуства; и ги управляваше с ключовата дума „синтез".

Приносът на проф. Бербенлиев за управлението на културното наследство е изключителен. Днес целият свят все повече осъзнава важността на системите и инструментите за управление на наследството. Всеки недостатък там неизбежно е за сметка на съдбата на реални ценности (нима не го виждаме днес?). Именно на проф. Бербенлиев се дължи фактът, че принципи на Венецианската харта бяха вложени в Закона за паметниците на културата и музеите от 1969. По негова инициатива около Закона бе създадена логична серия от подзаконови актове. До голяма степен успехите в опазването на културното наследство се дължаха на тази разклонена система за управление с ясно дефинирани участници: Комитет за култура – НИПК – окръжни дирекции „Културно-историческо наследство" – общински служби. Далече съм от намерението на идеализирам миналото, но точно това бяха ценни постижения, които можеха да бъдат използвани в духа на една приемственост. За съжаление, след промените тази система бе компрометирана. НИПК – неговата любима рожба, вместо да бъде разумно реформиран, бе разбит и разпилян. Това, което остана от него, лишено от подкрепа, започна неизбежно да деградира – впрочем, заедно с цялата национална система за опазване. Причините са друга тема.

За тази дейност на проф. Бербенлиев бе от голямо значение неговият изследователски дух, намерил израз в серия от проучвания. Наред с основния му труд „Архитектурното наследство по българските земи" (1987), нека да си припомним „Църквата „Св. Богородица" в Пазарджик" (1962), „Брациговските майстори строители през XVIII век - XIX век и тяхното архитектурно творчество" (1963), „Начини на трасиране и пропорциониране на култовите сгради от Възраждането" (1967) и др. Останаха още непубликувани негови трудове, които очакват своите издатели.

Съвсем логично беше проф. Бербенлиев да посвети своите усилия и в педагогиката на наследството – като преподавател в Архитектурния факултет към УАСГ от 1955 до края (всъщност, срещнах го за пръв път именно като мой преподавател по архитектура през 1957). Извънредно плодотворно бе това съчетание у него: от една страна, всеотдайна дейност в областта на изследването, реалната практика и управлението на наследството, а от друга – активна педагогическа работа. От такава позиция на студентите могат да се внушават не само познания и респект към културното наследство, но и представата за него като за жива среда, която изисква далновидна политика, конкретни инструменти и творчески усилия. И не случайно проф. Бербенлиев бе инициатор за разкриване към катедра „История и теория на архитектурата" в УАСГ на една нова дисциплина – „Опазване на архитектурното наследство". Тя стартира през 1981 и впоследствие стана интегрална част от архитектурното образование. Сега на името на проф. Пейо Бербенлиев в УАСГ е учредена Награда за най-добър дипломен проект в областта на опазването (благодарение на идеята и щедростта на неговия близък приятел и сратник проф. Веселин Венков).

Боянската църква, един от обектите, вписани в Списъка на Световното културно и природно наследство на ЮНЕСКО по инициатива на проф.Бербенлиев

20 години без проф. Пейо Бербенлиев

Има ли тази дейност на проф. Бербенлиев принос за бъдещето? Безспорно! Спасените паметници ще бъдат предадени на бъдещите поколения. Българската консервационна школа ще има своето развитие чрез усилията на нови генерации архитекти. Книгите му както сега, така и в бъдеще, ще служат на поколения студенти и специалисти.

Можем обаче да си представим цената, която е трябвало да плати за тази дейност в тогавашния политически контекст. Той ми е разказвал за мъчителните компромиси, които е трябвало да направи, например, за Велико Търново. Пазя стари вестници, които ми е давал, с негови отчаяни статии, бранещи принципите на Венецианската харта срещу тези, които са искали да видят Царевец „не такъв, какъвто е бил, а такъв, какъвто би трябвало да бъде"... Загубил е битката. Наистина, направил е всичко по силите си, за да бъде постигната възможна отчетливост между Истина и Хипотеза. Но все пак, това е било един тъжен компромис. Велико Търново никога няма да има шанса да влезе в Списъка на Световното наследство. Но трябва ли да укоряваме проф. Бербенлиев за това, когато в наши дни видяхме колко силен може да бъде този политически и икономически натиск за изграждане на крепости „до зъбер" (при това, колкото и да е парадоксално – с европейски средства!).

Имах честта да бъда приеман като приятел от проф. Бербенлиев и да работя с него. Всъщност, приех неговата покана през 1982 година за директор на НИПК, защото винаги около него чувствах дух на креативност. Той подкрепяше нашите битки за спасяване на паметници, против разсичането на Античния форум в Пловдив, против пробива през историческия център на Бургас, против оформлението с мозайка от златен смалт на интериора на църквата „Св. Димитър Солунски" (което би компрометирало оцелелите автентични стенописи), против хипотетичното възстановяване на църквата „Свети Четиридесет мъченици" във Велико Търново и много други. Всеки казус, свързан с паметник на културата, бе за него преди всичко творчески и изследователски проблем, а едва след това административен акт. Спомням си дългите ни размишления в Боянската църква пред дилемата дали да бъде оставен възрожденският таван на късната западна пристройка или той да бъде демонтиран, за да се разкрие средновековната западна фасада на църквата в цялата й автентичност – както в действителност бе прието. За времето си това бе смело решение за един вече Световен паметник (от 1979), но днес си даваме сметка, че то е било правилно. Няма я обаче Приемната сграда на Боянската църква, създадена по негова идея, където трябваше да бъде съхранен и експониран възрожденският таван. Не зная и къде е самият таван...

Вероятно именно тези качества го правеха обаятелна личност. Да си го припомним, които го познавахме: висок, слаб, тъмен, с пронизващ поглед и внезапна усмивка. Сам говореше за себе си: *Аз съм като странджански бурен: сух, тънък и жилав, но с дълбоки корени, трудно е да го изскубнеш...* С гордост ми е разказвал как като малък е пасъл странните странджански свине, които живеят на воля всред дъбовите гори, хранят се с жълъди и е невъзможно да бъдат затваряни и угоявани.

През 1981 година проф. Бербенлиев е написал есето „Аскетизмът на модерната архитектура". Той самият беше аскет. Преживя тежки пътни инциденти с търпението на стоик. Спомням си как в болницата, след поредната катастрофа, той разтвори болничния си халат и със спокойствието на изследовател ми показа как върху някои от ясно очертаните си ребра бе нарисувал кръстчета с химикалка – бе уверен, че именно това са засегнатите ребра, не беше сигурен само кои са пукнати и кои счупени... Той гледаше на собственото си тяло с очите на консерватор!

Искрено се надявам, че ще дойде време, когато извършеното от проф. Бербенлиев ще бъде оценено като важна част от културната памет на България. Но него вече това няма да го интересува. Той ще бъде с друго зает. Все си го представям как отново с раница на гръб обикаля ценностите на един по-добър свят.

Проф. Тодор Кръстев

Да пееш е като да сънуваш

Разговор с Мирослава Кацарова за джаза, свободата и отговорността пред публиката

- По какво разпознавате момента, в който да започнете работата по нов музикален проект?

- Ако говорим за пеенето, всеки път е различно. Понякога съвсем планирано решавам да работя, подготвям се дълго, чета, слушам музика, разговарям с единомислещи и важни за мен хора, пея редовно в репетиционната в Пловдив. Ставам много дисциплинирана, спазвам режим на живот. Тези ситуации обикновено са плод на пауза при мен. Паузите и тишината са ми важни.

Друг път е пристъп, внезапна осъзнатост, че нещо е назряло и напира да се случи. И тогава му се доверявам. Мисля, че е важно да съм в постоянен процес на изследване на гласа си. Вярвам, че той е отражение на мен самата, на преживяванията ми, на мислите ми, на сънищата ми. Гласът притежава нещо като абсолютна памет и съдържа в себе си всички мои лични събития: минали или настоящи. Ако се припозная в някой музикален материал, класически или модерен, или написан специално за мен, започвам да мисля, да изследвам, да пея. През последните седем години правя по една тематична концертна програма, с различни пиеси, които преобразяваме, понякога радикално, с Миро Турийски. Направихме *Singin'n'Swingin'* с класически джаз пиеси, *Blue Moon* с песните на Били Холидей, *CINEMA* с филмова музика, *Desafinado* с бразилски боса нова класики, *The New Standards* с поп и рок песни в джаз версии и *April in Paris* с френски шансони. А тази година сме вдъхновени от електронно генерираните звуци, примесени с акустични инструменти, затова кръстих програмата *Electronic Dreams*. Работя активно с Мирослав Турийски, който, освен че пише и аранжира музиката ни, е до мен и в репетиционния период. А това е най-хубавото време. Тогава осъзнавам всичко, което имам и мога да кажа, всичко, което се е натрупало и узряло. Да пееш е като да сънуваш: открива ти се един нелогичен и поетичен свят на символи. И разбираш разни неща за себе си, които отдавна са потънали в несъзнаваното. Ако става дума обаче за другите ми занимания като *Plovdiv Jazz Fest* и предаванията ми по Джаз ФМ – в тях концентрацията е съвършено различна от тази за творчество, там съм непрекъснато активна.

- Какво е оптималното съчетание между комуникативност и експеримент във вашето изкуство?

- Музиката, която изпълнявам, е плод на колективна работа и заради това зависи от нашите натрупвания: интелектуални, емоционални, екзистенциални. Ние сме различни личности, но ни събира близкият музикален вкус, това, че харесваме и се идентифицираме със сходна изказност, естетика и философия. Всеки от нас е привлечен от идеята, че музиката създава друг свят вътре в този, в който живеем. Когато Рупето (*бел. ред. – пианистът Румен Тосков*), Бог да го прости, или Еко (*бел.ред. – Веселин Веселинов)*, или Миро са ми пращали песен, написана за мен, никога не сме се интересували дали ще стане хит или не. Аз по-често харесвам песни или пиеси, които бавно и полека ми се разлистват, при всяко следващо слушане се откриват нови перспективи.

- На каква подготовка на публиката си разчитате?

- Уважавам публиката си, защото знам, че ме е избрала осъзнато, че е дошла на концертите ми напълно доброволно и е наясно какво да очаква. Това ме прави отговорна. Знам, че на нашите концерти идват умни, образовани, чувствителни хора, но също и критични. Никога не подценявам публиката, защото тя вижда всичко. Подхождам като разказвач на истории, в които винаги има част от мен. Обичам да говоря на публиката си като в радиопредаване за детайли от биографията, за личната съдба на композитора или артиста. Зная, че това придава нов смисъл и нюанс на песента. Често си представям, че срещу мен стои един човек, с когото разговарям. Тази въображаема камерност ми помага може би да бъда автентична и цялостна. Опитвам да превърна концерта в общуване. Публиката също участва в създаването и изпълнението на музиката с тишината си, с вниманието си, с очите, усмивките... полека и тя започва да разказва своите истории.

- От кои други изкуства се подхранва развитието на вашата собствена музика?

- Вярвам, че изкуствата са свързани, че има невидими на пръв поглед връзки между различни произведения, артисти, културни явления. Музика, литература, театър, балет, живопис, кино са ми влияели в различна степен през годините. Първият ми албум *Бяло в бяло* е създаден от препратки към някои любими художници и писатели в ранната ми младост. *Бяло в бяло* е минималистична джаз балада с нестандартна форма, нещо като едноименната картина на Малевич; *Чужденецът* е песен-асоциация с Камю; *Фантазми* съдържа някогашната ми привързаност към аналитичната психология на Юнг и т.н. По-късно с Миро Турийски, Еко и Христо Йоцов направихме албума ми "MY CINEMA", който е вдъхновен от любими ми европейски филми, като *Ново кино „Парадизо"*, *Криле на желанието*, *Говори с нея*, *Пина*, *Един мъж и една жена*. Всъщност, винаги съм била зависима от филмите, които гледам, от книгите, които чета, от музиката, която слушам. Те ме разтърсват, създават, променят.

- Как се промени джаз сцената у нас от началото на този век насам?

- Промяната е за добро! Първо, някои от най-талантливите млади хора, които учеха и учат в Холандия, в прочутата консерватория в Ротердам *Принц Клаус,* се върнаха в България и свирят тук. Сцените, вярно, не са много. Но младите артисти са креативни, неуморни, не се предават и непрекъснато намират място за музиката си. Успоредно с това се оформи едно плътно и смислено ядро от млади джаз музиканти, образовани тук, в България, които вече наравно с учителите си свирят и записват своя оригинална музика. На една сцена и в общи проекти свирят млади джазмени и утвърдени имена. Това е едно от най-важните събития през последните 10-15 години на българската джаз сцена. Границите между поколенията изчезват, а докато има такива артисти и личности като Христо Йоцов, духът на джаза в България ще е буден. Според мен, Христо Йоцов е неформалният лидер на повечето джаз явления в България напоследък. Има и една друга хубава тенденция: броят на джаз фестивалите се увеличава. Някои от тях са отличителни, други действат съвсем регионално, но и това е спасително и някак възрожденско по отношение на формирането на добър музикален вкус. Аз самата организирам джаз фестивала в Пловдив и знам за какъв невероятно отдаден труд става дума. Затова изпитвам уважение към всички колеги, които са се заели с тази мисия.

- С какво ви помага работата в радиото?

- Работя в Джаз ФМ още от първия му ден. Работата там ми е скъпа поради много причини. Една от тях е, че непрестанно се чувствам откривател на музика. През мен минават почти всички нови инструментални и вокални проекти и албуми. Радиото разви в мен рефлекс да наблюдавам какво се случва на сцените на джаз фестивалите по света, да изследвам тенденциите в съвременния джаз, да анализирам историческите проявления на различни стилове в джаза, да слушам наравно стара и нова музика. Всичко това държи сетивата ми будни за новости, за неконвенционални артисти, за явления. Това ми помага много при създаването на различни тематични концертни програми. Те винаги малко или много се съотнасят към съвременни тенденции в джаза, към нови и модернистични изразности и звучности. Този опит ми е важен и сега, като правя програмата на младия, но вече успешен джаз фестивал в Пловдив. През радиото имам поглед и към нови концертиращи джазмени, които влияят на музиката тук и сега. А най-голямото ми удоволствие е, че имам възможност да споделям откритията си и като застана сама пред микрофона, не се чувствам самотна в студиото. Знам, че имам лоялна и смислена аудитория и за *Дезафинадо,* и за *Сингин енд суингин*.

- Защо, според вас, загива оперативната музикална критика?

- Мога да разсъждавам в тази посока, изхождайки от обстоятелствата, свързани с джаза в България през последните 20 години. Първо, джаз обществото в България е малко и не е съвсем консолидирано. Друга страна на нещата е залезът на авторитетите: няма престижно издание, в което да се пише за джаз, което да отглежда пишещи и четящи хора, както например в Англия има *Jazzwise* или във Франция *Jazzman.* Затова джазът в България сам започна да говори за себе си основно през единствената медия за това – Джаз ФМ радио, както и през фестивални сцени, които имат смислена комуникация за това.

- От кои по-възрастни колеги в джаза се учите - и кои по-млади български колеги бихте посъветвала в пътя им?

- През годините винаги идеализирам образите на джазмените, чиято музика слушам. Първите ми големи авторитети бяха Били Холидей и Ела. После минах на инструментален джаз и там настана голямо обожание. Докато не започнах да ходя по концертите на някои от тях и да наблюдавам поведение им „на живо". Сега, като организатор на Пловдив Джаз Фест, се срещам с някои съвременни гуру на джаза: от младите и модерни Крис Потър, Дони Маккаслин, Джошуа Редман, Джейсън Моран до легендарните Ян Гарбарек, Дейв Холанд, Майк Стърн, Дейв Уекъл. Големите са скромни и благи хора, достойни и човечни. Уча се и от старите български джаз музиканти, като възхитителните *Бели, зелени, червени*. Като начинаеща певица имах честта да се срещам понякога с Людмил Георгиев. Това беше в началото на 90-те във „Френкис" на „Кърниградска". Той беше вълшебен човек: чудесен музикант, винаги елегантен, с невероятни енциклопедични познания в областта на джаза и много щедър към млади хора, каквато бях тогава аз. Бих съдействала на всеки, който иска моето мнение или съвет.

- Какви задачи поставя пред вас фестивалът, който организирате?

- *Пловдив Джаз Фест* е млад фестивал. Създаден е през 2015 година като наследник на джаз традицията в Пловдив. Той е основан на принципа на частна инициатива с подкрепа на Община Пловдив, която тогава бе достатъчно прозорлива да изнесе този тип фестивали извън собствената си структура и да превъзложи това на външни промоутъри чрез конкурс. Този фестивал е с изцяло нова концепция, комуникация и форма на финансиране, различна от общинските фестивали. Затова от самото начало имахме задача да осигурим сами 70% от финансирането си, което за България е голямо предизвикателство. Останалата част идва от партньорството ни с общинска фондация „Пловдив 2019", защото фестът е част от официалната програма на Пловдив – Европейска столица на културата 2019. Това е едната страна на трудностите. Другата е, че от самото начало държахме да поканим някои от най-добрите и влиятелни джаз артисти в света, някои от тези, които променят джаза тук и сега, създатели са на нови идиоми и масиви от нови изказности в съвременната музика, причина са за тенденции и музикални революции. Знам, че звучи амбициозно, но друго не ни се искаше. И така, за четири години през сцената на Пловдив Джаз Фест минаха някои от най-добрите и важни джазмени. Друга много важна задача за нас е разширяването на кръга, който е условният символ на фестивала. Вярвам, че джазът не е елитарна музика и трябва да се освободи от това клише. Джазът може да говори на повече хора, нищо, че понякога изисква предварителна подготвеност на публиката. Ние сме готови да я дадем. Затова е ежегодната книжка с текстове, затова са безброй интервюта, затова и студиото на Джаз ФМ се изнася в Пловдив, а през годината не спираме да представяме най-доброто и най-новото от света на джаза. Моят личен манифест относно джаза е свързан с убеждението, че той е повече от музика, той е философия и *modus vivendi*, символ е на добрия вкус към всичко - поведение, говорене, отношение към хората, към свободата и достойнството им. Открай време джазът е бунт, съпротива срещу расизъм, тоталитаризъм, изобщо срещу злото с различните му лица. Затова мисля, че през музиката можем да влияем на света и от нас зависи как той ще се променя.

- Какво музиката променя в самата вас?

- Възпитана съм с много любов, с Чехов и думите му, че у човек всичко трябва да е прекрасно. В младежките си години мислех, че съм способна на съвършенство, че не приемам слабостта и не прощавам грешките си, докато един ден не излязох на сцената, за да изнеса първия си самостоятелен концерт. Осъзнах, че светът щеше да е кошмарно място, ако не беше музиката, а и изкуството. Заради музиката си дадох сметка, че магията не е плод на съвършенства, а е необяснима, неразбираема, „неуловима и тайнствена като утринен въздух", както някога бях чела за вихрогоните в „Семейство Глас". Иначе сигурно изкуството щеше да е стерилно, хладно и отблъскващо разбираемо. И така, всеки път заради музиката осъзнавам нещо, което Дейвид Бърн е казал брилянтно: „Този свят не е логичен, той е песен."

Въпросите зададе **Марин Бодаков**

22 май 2019

Мирослава Кацарова е джаз певица. Водеща е на две предавания по радио Джаз ФМ: *Singin'n'swingin* за вокален джаз и *Дезафинадо* за латино джаз. Тя е организатор на Пловдив Джаз фест.

Музикална Европа - високомерна и самодоволна

*Елена Башкирова** (1958) е родена в Москва в семейството на световноизвестния пианист и педагог Дмитрий Башкиров и на цигуларката Вера Башкирова. Учи в Московската консерватория в класа на баща си.*
През 1978 г. напуска Съветския съюз заедно с първия си съпруг, цигуларя Гидон Кремер. С него концертира и прави записи под името Елена Кремер. По-късно се разделят.
През 1988 г. Башкирова се омъжва за Даниел Баренбойм, с когото имат двама сина – Михаел, който е цигулар, и Давид, който се занимава с мениджмънт на хип хоп музиканти.
Като концертиращ артист Башкирова предпочита класическия и романтичен репертоар, но не пренебрегва и големите композитори на XX век. Силно влияние върху личността й оказват диригентите Пиер Булез, Серджу Челибидаке, Кристоф фон Дохнани и Михаел Гилен. Нейните записи на „Годишни времена" и „Детски албум" от Чайковски са удостоени с награда ICMA (Международна награда за класическа музика) в категорията солови изпълнения. Освен като солист на симфонични оркестри и много активен камерен музикант, Башкирова е и предпочитан партньор за певци, като Матиас Гьорне, Рене Папе, Робърт Хол и Анна Нетребко. Преди 20 години основава Международния фестивал за камерна музика в Йерусалим, който се провежда всяка година през септември. Тя е артистичен директор на фестивала. От 2012 г. ежегодно през април в еврейския музей в Берлин по нейна инициатива се провежда партньорски фестивал на този в Йерусалим, който също вече се радва на широка популярност.
Башкирова е изключително активна в своите концертни изяви – тя е канена в най-престижни фестивали и от най-добри оркестри.
Миналата година й бе присъдена поредна награда – на клавирния фестивал в Рур, а университетът Бен Гурион в Негев, Израел, и присъди титлата Доктор хонорис кауза.
Разговорът с нея се състоя в Русе, където тя гостува на фестивала „Мартенски музикални дни" заедно с ансамбъла Jerusalem Chamber Music Festival.

Е. Д.

Разговор с Елена Башкирова

- Елена Дмитриевна, вие сте музикант с огромна известност и опит. Как бихте определили днес развитието на класическата култура?

- Това е огромен въпрос и по него можем да разговаряме цял ден. От една страна, в Европа концертните зали са пълни. Хората обичат да бъдат в концертната зала. Съвсем по друг начин изглеждат нещата в медиите. Там не разбирам какво става. Защото сега развитието на музиканта е крайно зависимо от медиите. Да кажем, млад човек свири, получава някаква награда и започва да се изявява. Ако медиите решат да го подкрепят, да го лансират, всичко се случва много бързо. Но това започва да му пречи. Не му се дава възможност за нормално развитие и като музикант, и като интелект. Защото младият музикант трябва да се развива не само като свиреща машина, но и интелектуално. И ако за това не стига време, свършва и енергията, а това води до много бърз регрес. Аз съм виждала такива случаи, когато всичко става много бързо, кариерата тръгва стремително нагоре, а след това се оказва, че човекът просто няма идеи, не смогва с развитието си, темпото го убива. Освен това ми се струва, че днес музикантите са тясно специализирани, интересуват се само от нещата, свързани с инструментите им, и не знаят какво става наоколо. Сравнявам с възпитанието, което получи моето поколение, а и поколението след мен – това на моите деца. Те все още получаваха възможност да се развиват по-всестранно, общувайки с различните изкуства. Имаха възможност да четат, да ходят на театър, да слушат друга музика, да посетят някоя изложба. Трупаха обща култура чрез науката, философията, историята. Всичко това беше възможно. А днес е различно. Виждам, че музикантите свирят все по-добре много трудни неща, имат огромни технически възможности, но някъде нещо се губи... И когато вече не са на 20, а, например, на 40 години, се виждат принудени да се откажат, да спрат. Защото културния багаж, който ние постепенно сме събирали, в по-късна възраст можем да го дарим. А ако го няма... Прекрасни са очарованието и темпераментът на младите, но това, което е същността на музиката, сякаш минава покрай тях. А когато това нещо минава покрай теб, ти не можеш да разкажеш история - няма какво да разкажеш, не знаеш кое е важното, за да го съобщиш със свои думи, макар и без думи. Когато нямаш какво да кажеш, това става голям проблем. За слушателите изкуството на този тип млади музиканти може би е интересно като акробатика, но музиката е друго нещо. И това се случи благодарение и на Интернет, който, от една страна, дава големи възможности. Но, от друга, тези възможности, които се дават на младите, сякаш им „спестяват" нуждата да общуват с традицията. Те слушат само последните „новости". Разбира се, че има и изключения, има много умни млади музиканти, но масово в консерваториите студентите не слушат какво е било, не ходят на концерти на някой „предишен", не посещават опера, например. Във Виенската държавна опера по-рано винаги беше пълно със студенти. Даваха им билети с огромно намаление. А сега няма никой. Даже когато им подаряват билета, не ходят, защото не им е интересно. И това е в някаква степен обидно.

- Можем ли да кажем, че търпението на слушателя за по-дълги форми е намаляло? Може би това е резултат от клиповете, които наводниха пространството около нас?

- Не знам... Все пак, публика все още има. Знам, че публиката ходи на опера – слуша много дълги опери – например, Вагнер. Слушат и симфонии на Брукнер. Мисля, че няма нужда нещо специално да се внушава на публиката. Има много хора с разностранен интелект, които искат да имат контакт с живата музика и слушат. Но за камерната музика, това, което тази вечер ще свирим, е необходимо да се обяснява, да се внушава. Невъзможно е да дойдеш, да чуеш и за пет минути всичко да ти стане ясно. В този жанр на публиката й е нужна същата концентрация, която е нужна и на нас, изпълнителите. Ние сме длъжни да се концентрираме, за да ангажираме публиката, която обикновено не е и многобройна. Трябва да се случи така, както би станало в една стая, където между публиката и изпълнителя няма дистанция. Когато това ни се удава, ние сме много щастливи, но публиката трябва да е нас през цялото време. Да слуша активно. За камерната музика се изисква публика, която не е дошла просто да чуе някакъв концерт, а иска да чуе точно този концерт, иска да се потопи именно в тази музика. А и това отдаване на музиката и активното, концентрираното слушане е голямо удоволствие.

- Вие сега живеете в Берлин, по-рано бяхте във Франция. Полагат ли се там грижи, според вас, от държавата за класическата музикална култура. Много немски музиканти казват, че вече не е същото, както е било по-рано по отношение на съдействието на държавата.

- Държавата строи концертни зали, дава много пари за оркестри. Но! Напълно изчезна музикалното образование. И това е ужасно. В Германия това е просто катастрофа. Върху какво да строим ние, музикантите! Няма занимания по музика, няма музикални училища, както беше при нас в Русия. И това е скандално. След като Европа е занемарила музикалното си образование, защо хората се учудват, че от Китай идват такива музиканти. Там има всичко – музикалното образование в Китай и в Корея е на много високо ниво. Занимават се с децата, осигуряват им всички възможности, държавата поддържа този процес всякак. И те излизат напред, защото Европа постепенно заспива, заспива като стара руина, но все още високомерна и самодоволна. Помня, преди 10 години гледахме един филм, казваше се „Симфоничният оркестър на Киншаса". Това е филм за един ентусиаст от Конго, който решил да създаде симфоничен оркестър. Те свирили на мукавени инструменти, правели си инструменти кой от каквото може. Но изсвириха и изпяха Девета симфония от Бетовен. В оркестъра имаше най-различни хора – аптекари, лекари, работници от фабрики. Събирали се рано сутрин преди работа, репетирали и после отивали да работят. А след концерта диригентът, този ентусиаст, даде интервю. И журналисти от Германия го попитаха: „Защо свирихте Бетовен, а не ваша музика?" Ето го високомерието! А той им отговори: „А кой ви дава правото да считате, че Бетовен е ваша музика? Той се е родил случайно в Германия, но Бетовен принадлежи на целия свят, това е универсална музика." Затова се страхувам, че Европа с това отношение – от една страна, „Това е наша музика", а от друга - нищо да не се прави, за да се върне музиката в детските градини, в училищата, след време всичко ще загуби. Много се страхувам, че така ще стане.

- Знаем, че вие не само концертирате, но и организирате два фестивала – в Йерусалим и в Берлин. Имате ли финансови проблеми по отношение на провеждането им. Питам ви, защото от пианиста Евгени Божанов, не знам дали го познавате...

- О, да, знам го много добре.

- От него знам, че Марта Аргерич е преместила фестивала си от Лугано в Хамбург поради проблеми с финансирането.

- Практиката на фестивала в Йерусалим е, че всички свирят без пари. Бюджетът на фестивала е малък. Израелската държава не дава нищо, а и аз не искам да се обвързвам политически. Ние по някакъв начин връзваме двата края. Има няколко фондации, които ни помагат. Парите не са много, но стигат, за да проведем фестивала. И понеже всички артисти са много предани и продължават да участват без пари, засега това е възможно. В Берлин практически е същото. Там парите са много малко, еврейският музей нищо не дава, а ние от спонсори намираме малка сума, с която можем в продължение на шест дни да организираме концерти. Ние не печелим, но получаваме удоволствието да сме заедно, а и да се радваме на прекрасна публика. Това си струва. Знаете ли, в Берлин не знам как ще продължи. В Йерусалим фестивалът беше единственото подобно явление през годината и хората се събираха, идваха от различни градове специално за концертите. А в Берлин всяка вечер има толкова много културни събития, че аз си мислех, че никой няма да дойде. Въпреки това, идва една много специална публика. И като че ли всеки оркестър има своя публика, както и операта. А и камерните зали – също. Сега залата „Пиер Булез" става нов, интересен център, хората обожават да идват, залата е много добра.

- При днешния концертен живот ритъмът е убийствен - летите, пристигате, репетирате, след това идва концертът... И край. Как запазвате общуването с вашите колеги музиканти, как работите с нови колеги? Защото романтичната епоха, в която хората са се събирали, свирили са заедно и са се наслаждавали на музиката бавно, спокойно, отдавна е история.

- Разбира се, така е. Но знаете ли, аз имам кръг от музиканти, с които работя повече от 20 години. И много се доверявам на моите колеги, особено на тези, които познавам най-отдавна, които уважавам и обичам. Например, години наред работих във Франция със забележителен виолончелист. Той също е преподавател. И когато той ми каже, че някой от неговите студенти може да свири с мен, аз абсолютно му се доверявам – със затворени очи и уши. Много оркестранти-духачи в оркестрите също се знаят. Такъв човек като вашата Албена Данаилова също се знае – навремето, когато спечели конкурса за концертмайстор, това беше сензация. А аз я знам и от моя син Михаел, който е по-млад от нея, но учеше в същото висше училище, в което учеше и тя. Тя беше звезда там. Тоест, гледам да разширявам моя кръг с нови хора. Въпреки че не искам да загубя нито един от тези големи артисти, които идват сега с удоволствие. Те са базата на фестивала.

- И в контекста на този въпрос бих искала да ви попитам как балансирате между музиката и бизнеса с нея – агенции, звукозаписни фирми... Защото човек трябва и да се храни.

- Вижте, всичките музиканти, които идват на моите фестивали, работят и на други места. А свирят тази камерна музика за удоволствие и за да поддържат формата си. Както и от чисто музикантски интерес. Животът им е труден и наситен – те преподават, изнасят концерти като солисти. Ето, например виолончелистът Пабло Ферадес, с когото сме тази вечер, е млад, но свири навсякъде. Има огромна кариера, но свири и камерна музика, защото за него това е възможност да поддържа хигиена като инструменталист и музикант. Мисля, че постъпва правилно. Жерар Косе, виолистът, преподаваше толкова години, има огромен опит, свири къде ли не. Михаел (Баренбойм) свири и преподава. Така да се каже, всеки има своя солистичен живот. Паскал Морагес е първи кларинет, свири като солист, преподава на две места. Това е непостоянен живот, той създава и трудности, но е по-интересен. Постоянният ансамбъл е възможност, но аз предпочитам да свиря с различни музиканти. Срещата с нови хора е изключително интересно преживяване, обмяна на идеи, възможности. Ако е струнен квартет, например, да, изисква се постоянен състав, но това не е моето удовлетворение в камерното музициране.

- И все пак, считате ли, че в разбирането за това как да се практикува музика, има разлика между вашето поколение и това на вашия син, например?

- Аз все пак мисля, че той не е обикновен случай. Защото се е родил в музикален дом. Да е с музиката, за него беше най-естественото нещо. Но после се влюби във философията. Замина за Париж и учи две години там философия. После се върна към музиката. Така че, при него нещата не са съвсем обичайни. Той е действително висок интелектуалец, много умен човек, много разбира и чувства новата, съвременната музика. Свири сложни произведения. И в този смисъл, мисля, че е отишъл много по-далеч от моето поколение. Той не е типичен случай.

- Вие сте известна с естетиката и вниманието към клавирния звук. Мнозина считат, че едва ли не сте наследили звука от баща си, Дмитрий Башкиров. Аз мисля, че звукът е лично нещо, човек сам си го постига. Какво е вашето мнение?

- И едното, и другото. Разбира се, има голямо значение педагогът. И аз мисля, че Башкиров има роля, но не защото ми е баща, а защото ми беше педагог. Затова всички, които бяха негови ученици, имат отношение към звука. Всеки по различен начин – но отношението съществува. Да се занимаваш със звука, да търсиш своя звук, това е много важно. Познавам много млади пианисти, които нямат свой звук. И не разбирам защо. Звукът - това най-вече е глас, това е твоят глас. Разбира се, че при различните композитори балансът ще е различен, но има определено вокално звучене, което ти лично предпочиташ, ти лично искаш. И при струнните всеки има персонален звук. При нас, пианистите, е по-сложно, защото ние сменяме инструментите и аз днес, например, не съм сигурна, че ще мога да постигна всичко, което искам. Но, разбира се, ще се опитам.

Разговаря **Екатерина Дочева**

Когато един социолог тълкува сънищата ни

Какво означават сънищата ни? Изглежда сякаш тези видения, прекосяващи нощите ни и създаващи илюзия за реалност, съдържат в себе си неуловими обещания за смисъл. Той е дори смущаващ, след като, когато се събудим, виденията често се разтварят, оставяйки само бегли и неясни следи в спомените ни.
Дълго време тълкуването на сънищата, свързвано със свръхестественото и с магията, е оставено в ръцете на шамани и всякакви магьосници и изобщо не интересува учените.
До XIX век малцина се осмеляват да проучат тази мистериозна дейност на психиката. Фройд, първият, който обобщава трудовете на тези изследователи, формулира една световноизвестна теория: всички ние сме задвижвани от сексуални импулси, от неосъзнати желания, които потискаме. Нашите сънища им позволяват да се осъществят в скрита и символична форма. След този забележителен пробив научните изследвания не постигат значителен напредък. Невролозите, въпреки впечатляващия си напредък в изследванията на мозъчната функция, също не са достигнали до много по-добри резултати. В новата си книга „Социологическата интерпретация на сънищата"[1] Бернар Лаир[2] се връща отново към Фройд.
Кръстосвайки редица дисциплини и възобновявайки изследването на непознати до този момент трудове върху сновиденията, открития върху съзнанието и функционирането на мисълта, Лаир формулира следната дръзка теория: според него, през нощта ние проиграваме схеми и несъзнателни детерминизми, които „работят" нашата личност и са в основата на поведението ни.

Разговор с Бернар Лаир

- Как се стигна до впускането ви в това малко демонично поле на тълкуване на сънищата?

- В науката обектът се избира чрез смесване на необходимост и възможности, като този процес е резултат на предишни проучвания.

Основната идея при моя подход е свързана с желанието да се изследват изключително прецизно социалните логики, начините на определяне на ниво индивид, включително когато имаме работа с единични и дори нетипични случаи. Социологията не е само статистика, тя може да направи възможно интимното разбиране за света, да говори за неща, които са присъщи на всеки. Ето защо изследвах какво се случва с няколко деца от семейства на работници в училище. Въпросът, който ме интересуваше, бе защо в един и същи икономически и културен контекст едните успяват да се справят много добре, а другите търпят провал?

Започнах да се срещам с родителите им, за да идентифицирам ресурсите, веднъж морални, друг път свързани със същността на взаимоотношенията вътре в семейството, които именно карат децата им да се отличават и които не могат да бъдат разбрани с твърде общото понятие за културен и икономически „капитал".

Така се оказа, че съм в задочен спор с Бурдийо, по-специално заради неговата представа за „хабитус", тази малка когнитивна машина, белязана от социалната ни принадлежност, от траекторията ни, потенциално произхождаща от нашите предпочитания или избори.

През 1997 г. в Бъркли, където заминах, за да работя по тези въпроси, открих трудове, посветени на сънищата, чиито автори бяха американски социолози-интеракционисти.

Веднага ми се прииска да продължа тази линия на разсъждения, но и се запитах защо се ангажирам с тази нелека задача: как да изучавам истории, които изглеждат безсмислени дори за онези, които ги разказват? И какво да правя с психоанализата?

- С какво може да допринесе социологията за разбирането на тези психични явления?

- Невролозите са все още далеч от възможността да кажат какви образи виждаме в сънищата си и защо именно те ни навестяват нощем; те дори не могат да кажат със сигурност дали ние наистина сънуваме или не. Това оставя огромно поле за социалните науки.

Решаващ остава субективният опит на човека, тъй като той единствен може да отговори на фундаменталния въпрос: за какво сънувахме? Оттук трябва да се тръгне. Докато работех по устните или писмените разкази на деца от работнически семейства, бях поразен от някои прилики в сънищата им.

Техните разкази са много имплицитни, не са потопени в някаква семейна култура на писане. В сравнение с други деца, тези нямат толкова опит да „превеждат" чувствата си, да придават форма на опита си, за да разказват истории, разбираеми за останалите. Тази имплицитност важи с пълна сила за сънищата.

Това са най-интимните истории, представляващи нещо много по-сериозно от личен дневник, над който е наложена както формална, така и морална цензура. Те са предаване на информация от себе си към себе си, със забележителна икономия на средства, тъй като при тях не е необходимо да се правят разяснения, предназначени за другите. От тази много специфична ситуация стават ясни всичките очевидни странности при сънищата. Докато сънуваме, ние знаем какво е значението на съдържащите се в него обекти, персонажи, обстоятелства; знаем по какъв начин те се отнасят до опита ни. Но когато се събудим, тези асоциации вече ни убягват. Тогава тяхното съдържание е като „кодирано" и за онези, които отвън се опитват да го разберат. За да се открие кохерентността, структурираща тези образи, е необходимо дълго време да си говорим с човека, който ги е сънувал, и да се опитваме да му помогнем да възстанови смисъла им.

- От 50-те години на миналия век под ръководството на двама американски психолози - Калвин Хол и Робърт ван де Касъл, някои изследователи създават „банки" със сънища, които представляват огромни колекции от истории, разказвани в продължение на години от един и същи човек или отделни групи хора, например, класове ученици. Този подход плодотворен ли е?

- Тези колекции ни позволиха да направим статистическа обработка на данните, като свързахме героите, обектите, емоциите или сънуваните ситуации с големите социални характеристики, като пол, възраст, време и по-рядко социална среда. Те доказаха връзките между сънищата ни и всекидневните ни тревоги. Но не ни помогнаха да достигнем до истински откровения: като се започне от II век насам - Артемидор Далдиански[3], един от вдъхновителите на Фройд, вече е подчертавал значението на тези връзки. Американските психолози (*за които вече стана дума – бел. пр.*) останаха фокусирани върху съдържанието на сновидението, откъсвайки го от контекста на живота, макар че той е от съществено значение за тълкуването. Те изоставиха теорията в полза на много повърхностни и частични резултати, докато науката, напротив, трябва да осигури обща рамка и да изгради връзки. Това е, което се заех да направя: да мобилизирам научния капитал, разпръснат в различни дисциплини, така, както Фройд го е направил по негово време. Днес стигаме до един вид кръстопът, където откритията на Фройд и тези на забележително напредналите социални науки се събират. Ето защо изучаването на съня е от решаващо значение – то трансформира социалните науки, защото при него се утвърждава централната роля на определени психични процеси, които постоянно работят, независимо дали сме будни или заспали, като аналогичния процес – интуитивно да разпознаваме приликите и допирните точки около нас. Това ни позволява по-добре да разберем начина, по който се изграждат нашите предпочитания, избор и поведение.

- Колекцията от разказани сънища показва, че Фройд много се е заблуждавал за съдържанието им. Защо избрахте да тръгнете от неговата теория?

- Най-големите учени, тези, които са написали внушителни трудове, след това са били подлагани на съмнение и това е напълно нормално. Без значение дали става дума за Бурдийо, чийто принос е свеждан единствено до политическите му позиции, или за Фройд, за когото забравихме, че е велик учен. Неговият интерпретационен модел и до днес остава най-съвършеният. Той е конквистадор, изключително амбициозен учен. Бори се с онези, които вярват, че през нощта мозъкът „малко полудява" и произвежда толкова случайни и несвързани неща, че в тях не може да бъде открит никакъв смисъл. Някои от хипотезите му днес са забравени: вездесъщото присъствие на сексуалността в несъзнаваното; идеята, че по време на сън нашите желания се реализират по скрит начин, за да не се наруши моралната цензура; или че, ако има място, където цензурата е премахната, това е сънят.

По време на сън, когато сме откъснати от света на сетивните и социални дразнители, ние даваме свобода на най-съкровените си тревоги. Фройд отделя много внимание на събитията и импулсите в ранна детска възраст, но това не му пречи да извършва наблюденията си във вярната посока. Откритията му в сферата на несъзнаваното и за различните свойства на „работата" на съня остават фундаментални. Но преди всичко, той предлага световна теория за психическата дейност.

- Наистина ли значителна част от нашите мисли се пада на несъзнаваното?

- Голяма част от философите предполагат, че съзнателният разум и свободата на мисълта са онова, което определя човека като такъв. Поне от Декарт насам ние сме склонни да виждаме в себе си рационални актьори, господари на изборите си, за които всяка мисъл задължително е осъзната.

Тази фикция за волевия и овладян човек не допуска да направим опит да влезем в „кутията" на онова, което изгражда индивида. Не! Математическите съждения не се решават неосъзнато, изискват усилие на мисълта. Но и не всички мисли са свързани с тях, включително и когато говорим за измисляне на математически задачи.

Когато изучаваме съня, ние имаме достъп до определени механизми, които работят, докато спим, но те не са нещо уникално за него.

Неврололози, като французите Станислас Деен или Лионел Накаш, показаха каква тънка струйка е всъщност нашият поток на съзнание, но той е гребен насред постоянния парад на мисли и възприятия. Тези потоци, в които плува съзнанието, са конструирани от образи, както някои писатели правилно са разбрали. Когато спим, съзнанието не се изключва, а само вижда как отслабва неговият „централен процесор", който в будно състояние координира образите.

- Искате да кажете, че сънят не представлява изключване на мисълта, а напротив, той е индикатор за функционирането й?

- Склонни сме да мислим съня като конкретен обект - като че съществуват нощни мисли, радикално различни от онези, които ни задвижват през деня. Реално имаме работа с един непрекъснат процес. Това е очевидно, когато изследваме, например, осъзнатите сънища, способни да ни отведат много далеч в неконтролираното производство на образи дори до точката, в която да събудят в нас различни страхове. Нашият мозък постоянно осъзнава невероятни неща – например, сложни изчисления, които да реконструират пространството, в което се намираме, като за целта тръгва от събраната от сетивата ни информация. Но много малка част от нея може да се обясни с нашия съзнателен избор, с рационалността. Учените, които в голяма степен са предизвикани от тази част на мисленето ни, са вероятно най-малко склонни да приемат тази реалност: през нас преминават процеси – психически, също както и физиологични и биологични механизми, които ние никога не контролираме напълно. Да бъдеш в съзнание, не означава умишлено да контролираш потока на съзнание или последователността от рутинни действия. Да вземем например това, което изследователите наричат „ефект на коктейла": в претъпкана и шумна стая, където се вдига страхотна врява, ако някой на разстояние от нас произнесе името ни – ние дори и да участваме в оживен разговор - веднага ще го възприемем, тъй като то ще привлече вниманието ни.

- Как се изграждат сънищата?

- В един момент децата започват да разбират, че благодарение на езика могат да именуват обекти, които не са до тях, могат да си представят несъществуващи ситуации или дори да послъгват за някои факти. Те се учат да разказват преживени случки, да съобщават за различни неща и това развива същите възможности, които ни водят до сънищата.

Представянето – тази способност да конструираме образи, независимо от реалността – умение, уникално в животинския свят - е неделима част от езика и нашите взаимоотношения с другите. Тази символична матрица, способна да произвежда образи или представяния, продължава да функционира и когато сме сами. Тя ни позволява да изграждаме светове за нас самите през нощта. Фройд много добре разбира тази символика на съня, факта, че той е конструиран с инструментите на езика, като метонимия (да вземеш част, която да ти припомни всичко останало) или като метафора: да сънуваш, например, че си физически възпрепятстван да направиш нещо, е израз на чувството за безпомощност в конкретна ситуация.

- В сънищата няма „ключ", няма универсални символи, но какви са темите, въпросите, които ни „работят" през нощта?

- През нощта особено ни „работи" същността на нашето съществуване: взаимоотношенията ни с другите; хората около нас и напрежението и трудностите, които те предизвикват.

Това може да е нашето семейство, приятели, колеги. Ние сме „исторически" същества: имаме минало, което сме събрали дълбоко в себе си и от чиято гледна точка постоянно възприемаме настоящето. Всяко ново събитие се възприема през онова, което вече сме преживели.

Това започва с проблемите, които срещаме с баща си, с майка си, с братята и сестрите си и след това продължава през целия ни живот. Всички важни преживявания, като например обстоятелството, че родителите ни са били „стиснати" на похвали, че сме се явили на конкурс и сме изпитали натиска на конкуренцията, всичко това се отпечатва върху нас и ни оформя като индивиди. Тези опити пораждат множество „автопилоти", които ръководят нашите предпочитания и чертаят схемите на поведението ни, онова, което наричам нашата екзистенциална проблематика.

Тя се стабилизира повече или по-малко в зряла възраст и всеки път, когато даден факт или събитие идва да разклати тези възли, закотвени дълбоко в нас, те със страшна сила изплуват отново в сънищата ни. От близо две години правя изследвания и можах да установя, че дори когато хората на външен вид са много различни, сънищата им често се повтарят. И тук не става дума за едни и същи герои или ситуации, а просто затова, че накрая осъзнаваме, че те поставят едни и същи въпроси на дневен ред.

- Вие не само сте изградили теория, с която да анализирате съдържанието на сънищата, но на практика я прилагате върху доброволци, съгласни да изследват сънищата си с вас?

- Опитвам се да работя със солидна методология, нещо, от което Фройд не се е интересува особено. Понякога той е имал по 8 до 10 пациенти дневно, очевидно е нямал записващо устройство, интерпретирал е разкази на сънища няколко месеца или години след тяхната поява и се е въздържал да си води бележки.

Интерпретацията на корпуса от сънища ще бъде предмет на втория том на изследването ми. Някои от хората, които споделят с мен за сънищата си, се притесняват, че ще бъдат разпознати. Към този въпрос трябва да се отнеса много сериозно.

Ако цензурата почти не съществува в сънищата, тя започва от идеята, че интимното съдържание на съня, в което са включени и близките на сънуващия, може да бъде разкрито. Ето защо ще трябва да залича следите, за да защитя онези респонденти, които са поискали това от мен. Но не всички са изявили подобно желание.

В крайна сметка съм убеден, че има много какво да спечелим в това търсене на истината за себе си.

- Какво може да ни донесе научното изследване на сънищата?

- Ние не правим наука с идеята да постигнем терапевтични или психологически ефекти, но като Спиноза или Бурдийо мисля, че тя ни освобождава, като ни предлага средството, с което да открием нашите детерминизми. А това е най-добрият начин да постигнем дистанция. Ние не можем да отменим или преправим миналото по някакъв начин, ние се раждаме социално детерминирани. Но ние имаме шанса да си спечелим известна свобода, като разберем това минало. След това можем да се опитаме да „надхитрим" неговите влияния. „Културата на бедния"[4] на Ричард Хогарт и някои текстове на Бурдийо, които прочетох, когато бях на 18 години, ми спестиха много време.

Самият аз бях класов „дезертьор": идвах от работнически среди и бях много изненадан, когато се озовах в университета. Бях шокиран, когато благодарение на тези книги разбрах какво преживявам.

Като анализираме сънищата си, можем да разкрием много деликатни и скрити дълбоко в нас разбирания за личността, която сме, и до които няма как да стигнем по друг начин.

Франсоаз Еритие[5] подчертава „неотенията"[6], която характеризира състоянието на човека: от много по-отдавна в сравнение с другите животински видове ние сме напълно зависими от възрастните през първите години от живота си. В този период ние нямаме нито памет, нито съзнание. Не знаем как нашите родители са се отнасяли с нас, когато сме били бебета. Първите спомени са от около 5–6 годишна възраст. С юношеството тези модели започват понякога да ни „работят", но много често, без да знаем, в зряла възраст ние повтаряме моменти, които сме преживели в семейната си среда, навици, които сме придобили, различни ситуации, които са ни описали. Така до безкрайност повтаряме провали, които бихме могли да избегнем, ако по-добре бяхме осъзнали своите наклонности, които ни карат да попадаме в определени ситуации на страдание.

Разговора води **Вероник Радие**

bibliobs.nouvelobs.com, 03.02.2018

Превод от френски **Иван Николов**

[1] L'Interprétation sociologique des rêves, (La Découverte), 2018.

[2] Бернар Лаир (1963) е френски социолог, помощник-директор в Центъра „Макс Вебер" към френския Национален център за научни изследвания.

[3] Артемидор (II в. сл. Хр.), наречен Артемидор Далдиански на родното място на майка му (Далдис в Лидия). Съчинението му в пет книги, посветено на тълкуването на сънища, съдържа примери, систематизирани според различни етапи в живота на човека. Така той отчита и личността, и обстоятелствата в живота на сънуващия. Ето защо един и същи елемент от съня има различно значение за всеки отделен човек. На български съчинението му е издадено под заглавието „Съногадания", изд. „Народна култура", 1988.

[4] Ричард Хогарт (1918 – 2014) е британец. Основоположник на изследванията в сферата на културата.

[5] Франсоаз Еритие (1933 – 2017) е френска антроположка.

[6] „Психологическа неотения" – запазване на младежки (незрели) нагласи и поведение в по-късна възраст. Това поведение е свързано с приспособимостта към промените в съвременния свят.

Русия след Путин

Списание „The New Times“ предложи на 7 лидери от реалната руска опозиция да отговорят на еднакви въпроси, отнасящи се до промените, които трябва да се случат, след като Путин и екипът му слязат от политическата сцена. За съжаление, Михаил Ходорковски и Григори Явлински не сметнаха за възможно да вземат участие в тази анкета.

– Режимът е паднал. Вие сте начело на държавата. Дали в съответствие с процедурите, описани в действащата Конституция, сте получили властта? Или по някакъв друг начин?

Дмитри Гудков: Това може да стане само, след като режимът рухне и върху останките му бъде сформирана коалиция от политически сили, чиито представители ще могат да се договорят на масата за преговори за сериозна конституционна реформа. В която, например, ще бъдат ясно определени пълномощията на президента. Те ще бъдат строго ограничени – два мандата по четири години, но главното е, че и много други пълномощия ще преминат към парламента. С две думи, това ще бъде преход към парламентарна република. Затова и да ме изберат за президент, трябва да се знае, че този президент няма да бъде цар с неограничени възможности.
Основната власт трябва да бъде съсредоточена именно в ръцете на парламента. Аз съм привърженик на парламентарната демокрация. Но всичко това ще стане след избори, които ще бъдат проведени по нови правила. Именно за тях трябва да се договори широката коалиция на масата за преговори.

Гари Каспаров: Трябва да се отбележи, че самият начин, по който е поставен въпросът, е объркващ, защото допуска възможността за конституционна смяна на властта. Това е изключено – мафиотската държавна система на путинска Русия не подлежи на реформиране. Очевидно е, че режимът отдавна е преминал стадия, в който са възможни еволюционни промени. Онези, които отдавна са погазили законите, завзели са властта и ресурсите и не им става лошо от кръв, няма да си отидат доброволно.

Михаил Касянов: Ако режимът е паднал, то тогава незабавно трябва да бъдат насрочени нови избори. За мен това е напълно еднозначно: аз мога да се окажа начело на държавата само по процедурите, описани в Конституцията. Глава на държавата може да стане човек, победил при честни и свободни избори. У нас сега няма свободни избори.

Друго е, ако говорим за някакъв временен ръководен орган, тогава може да има най-различни варианти.

Алексей Навални: Действащата Конституция по-скоро описва механизми за узурпиране на властта, затова сценарий, според който режимът ще се смени в съответствие с Конституцията, е малко вероятен.
Всъщност, самото словосъчетание, което използвате - „режимът е паднал“, намеква за малко по-различен формат на властови преход. Мисля, че основните сценарии са два.

Първият – това е, когато днешната власт вбеси хората до крайна степен и те излязат на улицата. Тогава ще видим нещо средно между Арабската пролет и събитията от 1987 – 1990 в СССР. Или ще има някакъв подобен вариант на перестройката. Ясно е, че тази дума в Русия има негативна конотация, но просто ще станем свидетели на разпад на режима, на обезсилване на ключовите му опорни точки, когато и във властта няма да останат хора, които да искат да продължат да го бранят. Но, общо взето, чертаенето на схеми, свързани с падането на режима, е доста неблагодарна работа.

Иля Яшин: Вариантите могат да бъдат различни, но, според мен, трансформацията от авторитарен към демократичен режим, в идеалния случай, трябва да се осъществи по полския сценарий, когато властта е принудена да прави определени отстъпки заради натиск отдолу и започва диалог за трансформация с представителите на опозицията и на гражданското общество. Така представителите на гражданското общество, опозицията и действащата власт ще седнат на масата на преговори и ще започнат да обсъждат как това да стане. Но само изостряне на ситуацията в страната може да накара властта да започне диалог с опозицията. И в това отношение аз вярвам повече в политическия фактор, отколкото в икономическия. Увеличаването на политическото недоволство и нарастването на неговата критична маса ще принудят властта на отстъпки и преговори – и в края на краищата, ще започне обсъждане на варианти за предаване на властта.

– Режимът е паднал. Вие сте начело на държавата. Ще инициирате ли внасяне на промени в сегашната Конституция. Ако да, то кои ще са с приоритет?

Дмитри Гудков: Най-важното, според мен, е следното: коригирането на Основния закон трябва да осигури преход към парламентарна република. Много е важна, разбира се, съдебната реформа. И да се създадат механизми, които да осигурят строгото спазване на конституционните норми.

Гари Каспаров: Въпросът е формулиран на базата на допускането, че преходът ще има еволюционен характер. Действащата Конституция показа, че е неспособна да осигури функционирането на правова демократична държава. Диктаторският режим на Путин и цялата сегашна държавна структура са метастази на Конституцията от 1993 година. Новата Русия, за да оцелее като държава, ще трябва напълно да скъса не само със съветското минало, като даде оценка на престъпленията на КПСС и КГБ, но и да се откаже от правното наследство на елцинската Конституция. Всеки, който в постпутинска Русия се опита да се облегне на действащата Конституция, ще възпроизвежда стария модел, което неизбежно ще води до изграждане на авторитарна система.

Що се отнася до написването и приемането на нова конституция, то това е въпрос към Учредителното събрание, което ще избере формата на управление, основните характеристики на новата държава и системата на органите на властта. Според мен, парламентарна република с президент, изпълняващ церемониални функции, е най-подходящата форма на управление за Русия.

Михаил Касянов: Кардиналните промени са необходими. На първо място, това засяга преразпределянето на пълномощията между президента и парламента. А мнозина в нашата партия ПАРНАС[1] принципно подкрепят директния преход към парламентарна република. Но, според мен, сериозната конституционна реформа е работа на нов президент и на нов парламент, избрани на свободни и честни избори. Да осигури провеждането на такива избори е именно една от задачите на преходното правителство. Това, до което стигнахме с днешната Конституция, е узурпиране на властта от президента и най-близкото му обкръжение. Затова трябва веднага, още преди новите избори, да бъдат орязани редица негови пълномощия.

Алексей Навални: Мога категорично да заявя – Конституцията ни е отвратителна. Това не е конституция, а същински ужас. Зная, че много хора благоговеят пред нея. Ами писаха я едни стари демократи от първата вълна и те обичат да ни обясняват колко е добра тази Конституция. Не, тази Конституция е чудовищна. Съгласно тази Конституция, вече 20 години ни мъчат и ни отнеха всички средства за масова информация. Благодарение на нея губернатори не са сменяни с десетилетия, а дойде ли този момент, на най-важните позиции просто са назначавани някакви охранители на Путин и не се допускат никакви други хора. По силата на тази Конституция ме пращат в затвора, ходя с решения на Европейския съд по правата на човека, а те не се изпълняват. Нямам никакви съмнения, че тази Конституция трябва да бъде променена. Става дума преди всичко за преразпределяне на властовите функции.

По принцип, конституцията е документ, който, основавайки се на историята ни, казва, че ние сме създали държава, която ще живее по определени правила. И имайки предвид тежкия си опит, просто е невъзможно да си позволим компромиси нито със съдебната система, нито със средствата за масова информация, нито с борбата с корупцията, нито по отношение пълномощията на парламента. Всеки път, когато за пореден път си кажем: добре де, ония в парламента са глупаци, а президентът ни изглежда свестен – смятай, че нещата пак ще влязат в порочен кръг.

Иля Яшин: Да, струва ми се, че това е важно. Конституцията ни, за съжаление, е много несъвършена, и проблемите, с които се сблъскахме в последно време, са свързани с това, че бяха допуснати грешки при приемането на Основния закон. Историческият контекст е разбираем – ясно е защо бяха направени определени неща, но е очевидно, че на президента са дадени много големи, неоправдани пълномощия. Заради конфликта между изпълнителната власт и парламента през 90-те години на XX век в Конституцията се наблюдава съществен дисбаланс в пълномощията в полза на президента. Това нарушено равновесие трябва да се възстанови и системата от възпиране и противотежести трябва да бъде много побалансирана. Парламентът трябва да получи нови пълномощия. Преди всичко става дума за правото да се съставя правителство и за утвърждаване практиката на парламентарните разследвания.

Що се отнася до преразпределението на пълномощията в полза на президента, то основа за тези промени трябва да стане принципно новата парламентарна система, чиято матрица ще се сформира през преходния период. Според мен, в тази нова ситуация при смяната на режима в страната ще има активен обществено-политически живот и по принцип, две години ще бъдат напълно достатъчно, за да се сформират основните политически партии и да започнат диалога си с обществото. А след две години от момента на първите избори ще стане ясно коя партия е най-популярна, кои имат сериозни програми и водят страната. И към онзи момент те трябва да са получили конституционни гаранции за дейността си.

– Режимът е паднал. Вие сте начело на държавата. Ще започнете ли открита и гласна ревизия на предишното „царуване“ с възможни последствия във вид на лустрация и съдебни дела?

Дмитри Гудков: Много зависи от това как ще дойдем на власт. Може би ще трябва да се договорим с част от елитите, с онези, които, грубо казано, се съгласят на мирна капитулация в замяна на определени гаранции. Впрочем, сигурен съм, че най-вероятно ще станем свидетели на точно такъв сценарий. Но, по принцип, обществото ще трябва да научи какво е ставало тук през всичките тези години и да бъде изцяло разчистено – това не трябва да бъдат отмъщения и репресии. Ще се появят свободни медии, ще заработи и ще се подобри практиката на парламентарните разследвания, съдилищата ще придобият нов облик. Накратко - този проблем трябва да се реши от независимите институции.

А от резултатите на работата им ще се изясни има ли нужда страната от лустрация по отношение на определени групи. Според мен, на първо място ще стане дума за силовите структури... Цялото това политическо направление, шпионирането, центровете „Е“[2]... Тези структури задължително ще бъдат разпуснати. При това, не трябва да се приема формата на политическа разправа, разчистване на сметки. Трябва да има ясно формулирани критерии, по които да се действа.

Гари Каспаров: Лустрацията е задължителна, необходимо условие за изграждането на новата демократична руска държава. Както неведнъж съм казвал, Русия трябва да даде ясна оценка както на престъпленията на комунистическата, така и на елцинско-путинската епоха. При това, ако оценката на съветската епоха ще има по-скоро исторически характер, тъй като на практика никой от авторите и изпълнителите на тези злодеяния вече не е между живите, то знаковите престъпления на путинската епоха трябва да бъдат подложени на правно разглеждане.
Най-важната крачка тук е разкриването на всички архиви, не само на ВЧК[3] – ОГПУ[4] –КГБ – ФСС и ВКП[5] – КПСС, но и на други ключови ведомства, включително Администрацията на президента.

Михаил Касянов: Трябва да бъдат запушени пролуките, които позволиха да се узурпира властта. Това първо. Второ – конституционните органи, които се занимават с правоприлагане, трябва да установят какви престъпления са извършени и от кого. Говорим за преходен период, разбира се. Въпросът за преначертаването на съдебната система неминуемо ще бъде поставен, но не може правителството по време на преходния период да бъде абсолютен властелин и върховен съдник. А в политическото пространство – да, ще трябва да се проведе гласна ревизия на вредната политика и случайните грешки. Що се отнася до съдебните процеси – аз, като политик, намирам тази мярка за необходима.

Алексей Навални: Ако няма да правим лустрация, защо е всичко това? За щастие, тук има два много благоприятни момента, които ще бъдат от полза за всички ни: режимът е паднал и аз или някой друг е начело на държавата. Русия има нужда от икономически и политически реформи. И двата вида реформи ще бъдат популярни, тъй като ние все страдаме, че се налага да прокарваме промени, които обществото не подкрепя, а реално преразглеждането на наследството на Путин през последните двадесет години ще бъде нещо желано. В икономическата си част това най-напред ще предполага анализ на користните престъпления и незаконното забогатяване.
Само че преди това хората трябва да бъдат запознати с всички детайли и подробности. Аз не напразно през цялата си президентска кампания говорех за първите три крачки. Крачка номер едно е освобождаването на политзатворниците. Крачка номер две – начало на съдебна реформа. Крачка номер три – реална борба с корупцията с първа точка – закон за борба с незаконното забогатяване. Това до голяма степен е и инструмент за лустрация. Ние се нуждаем от лустрация, аз съм неин голям привърженик. Най-успешни са онези държави, които извършиха лустрация. Но трябва да се знае, че още преди решението за ограничаване правата на отделни групи граждани, ще приемем следния закон: всички, които са били чиновници, всички, които са работили в олигархичните структури, свързани с държавните поръчки, нефта и газа, всички, които са работили в държавната телевизия, ще бъдат длъжни да ни покажат своите доходи и разходи. И да докажат, че богатството им е натрупано от честно спечелени пари.

Иля Яшин: Най-напред трябва да се ревизира законодателството, но, разбира се, никой не е отменил личната отговорност. Лустрацията – това е дискусионен въпрос. Разбира се, няма място за обсъждане, когато говорим за сътрудници на политическата полиция. Ако въпросът за лустрация на чиновниците – членове на „Единна Русия“, подлежи на доста широко обсъждане и аз нямам готови отговори на него, то е очевидно какво трябва да се направи по въпроса за лустрацията и не само за нея, но и за наказателната отговорност, която трябва да понесат сътрудниците на Центъра за противодействие на екстремизма, на отдел „К“[6] на ФСС на Русия и други подобни структури. Това са все противоконституционни структури, които се занимават с противозаконна дейност.

Така че е ясно - определена ревизия на приетите политически решения и оценка на разпределението на икономическите активи трябва да има. Но това трябва да се обсъжда в контекста на властовия преход.

Едно е, ако сценарият е твърд и преходът се е извършил чрез разрушаване на системата, чрез брутално противопоставяне. И властта, която се формира в резултат на това противопоставяне, не е „скована“ от никакви договорки към предшествениците. Съвсем друго е, ако все пак новата властова конструкция е възникнала в резултат на някакви договаряния с банкрутиралия, но все пак достатъчно влиятелен елит. Ако той доброволно си тръгне и напусне страната, то очевидно ще трябва да му бъдат дадени някакви гаранции. Понякога трябва да се плати висока цена, за да не се пролее кръв.

- Режимът е паднал. Вие сте начело на държавата. Съдбата на Владимир Путин практически е в ръцете ви. Как ще постъпите с него?

Дмитри Гудков: Много ще зависи от сценария за властовия преход. Ако режимът е паднал в резултат на народно въстание и при това е оказал силна съпротива и е вършил репресии, за да се спрат протестите, това е едно. А ако бъде установена пряка отговорност на Владимир Путин за пролятата кръв, това – процедура. Какъвто и да е случаят, това не бива да бъде решение на един човек, но все пак, ако властимащите се съпротивляват до последно и са готови да стигнат до човешки жертви, не мисля, че, в крайна сметка, на Путин ще му останат никакви добри варианти.

Но аз винаги ще се обявявам срещу извънсъдебните разправи. И още веднъж ще кажа - разбира се, в идеалния случай би следвало да има справедливо разследване, но ако трябва да избирам между справедливото възмездие и безкръвни промени за страната, ще избера второто. При това, трябва да има някакви международни гаранции.

Мисля си, че може да има многостранно споразумение с участието на западни партньори, при което той няма да бъде подложен на преследване. А останалите – да се разберат.

Гари Каспаров: Правителството от преходния период едва ли ще се главоболи със съдбата на Владимир Путин - тя ще се реши още преди сформирането му. Но ако допуснем, че смяната на властта ще стане без физическото му отстраняване, то бившият диктатор трябва да бъде съден от публичен съд като международен престъпник. Разговорите за амнистия на Путин означават, че амнистия ще бъде обявена и за всички престъпления на путинския режим. Искам ми се да вярвам, че всички, които агитират за гаранции за физическата неприкосновеност на Путин, го правят от човеколюбие, а не искат да скрият нещо. Ще повторя: всяка форма на амнистия по този въпрос ще означава, че в страната нищо не се е променило.

Михаил Касянов: Кой е Владимир Путин? Владимир Путин е президент, който беше преизбран легитимно, недотам легитимно и съвсем нелегитимно. Затова ще има въпроси към него. Както спрямо всички граждани, така и спрямо Путин. Всички действия трябва да имат абсолютно правов характер. Мисля, че основният блок въпроси ще засяга ликвидацията на свободните избори на всички равнища и на фалшификациите на резултатите от тях. А това е вече директно мостче към изграждане на обвинение в узурпиране на властта. Аз не съм съдия, не мога и не искам да решавам съдбата на хората. Мисля, че и правителството от преходния период не бива да има такива пълномощия. Независими експерти по правни въпроси трябва да изучат всичко направено.

Алексей Навални: Зная, че този отговор е непопулярен, но засега още се придържам към дадената концепция. Всичко ще зависи от варианта на напускането му. Ако режимът, както се изразявате, е „паднал“ в резултат на някакъв мирен преход и при това никой не е убит – това е едно. А ако ще започнат да стрелят по хората, ще има месомелачка и танкове, е друго. Ако преходът е мирен, мисля, че на Путин и на най-близките членове на семейството му може да бъде даден имунитет. Ако иска да живее в чужбина при приятеля си Берлускони – да заповяда.

Иля Яшин: Съдбата на Владимир Путин зависи от формата на властовия преход. Ако Владимир Путин до последно се е вкопчил във властта и провокира гражданска конфронтация, участта му очевидно ще е незавидна. Ако Владимир Путин провокира гражданска война в страната, той трябва да носи за това пълна отговорност. Ако Владимир Путин в даден момент разбере, че страната е на прага на граждански сблъсъци и вземе някакво отговорно решение, започне диалог с опонентите си, инициира обсъждане на формат на безкръвен преход – това оставя възможност за амнистия и гаранция на неговата лична безопасност. Тогава може да започне обсъждане на по-нататъшната му съдба. Във всеки от случаите – дали ще остане в страната или не – за него няма да има опция да се върне в политиката, независимо от формата. А и той, мисля аз, няма да поиска. Отказът от съдебно дело срещу Путин е много тежка тема, която, след като обществото получи цялата информация за ставалото тук през последните двадесет години, може да бъде възприета крайно критично от същото това общество. Но това е цената, която ние трябва да сме готови да платим, за да избегнем кървава гражданска война.

- Режимът е паднал. Вие сте начело на държавата. Как ще решите проблема с Крим?

Дмитри Гудков: Най-малкото, ще трябва веднага да признаем очевидното и възпиющо нарушение на международното право. Но при това, трябва да ни е ясно, че ще имаме известни ограничения заради общественото мнение. Както руското, така и украинското. Това е дългосрочна програма за търсене на компромиси. Какви именно, сега не е ясно, но това трябва да бъдат компромиси, които населението и на двете страни ще подкрепи при определени гаранции от Евросъюза. Но именно ние, като виновници за създалата се ситуация, трябва да станем инициатори на формирането на работна група за изработване на пътна карта, в която трябва да влязат представители на Украйна, Русия, Евросъюза, а може би и на още някоя държава. И към компромиса ще трябва да се върви много дълго. Как ще се договорят в крайна сметка политиците, не се знае. Може Русия да влезе заедно с Украйна в ЕС и да няма изобщо никакви граници. Може това да е някакъв повторен референдум, чиито условия да бъдат подкрепени от Украйна. Сега няма смисъл да говорим как ще стане, главното е да ги наредим всичките на масата за преговори. Може би решението ще бъде такова, за което ние сега дори не можем да помислим, но то няма да дойде след година или две – процесът е дълъг. И, разбира се, този въпрос не може да се решава без участието на жителите на Крим.

Гари Каспаров: Такъв проблем не съществува - анексията на Крим е международно престъпление и преходното правителство трябва незабавно да признае юрисдикцията на Украйна над Кримския полуостров, като признае за нищожни всички законодателни актове на днешната руска власт, отнасящи се до анексията на тази украинска територия. Това е необходимо условие, ако говорим за нова Русия, а не за путинска Русия без Путин.

При това, ще трябва да се обсъди техническият въпрос за предаването на Крим, като се има предвид сложната етническа ситуация на острова. На новото преходно правителство ще му се наложи да води трудни преговори с Украйна с участието на международни посредници, за да се избегнат насилствени ексцеси при връщането на Крим.

Михаил Касянов: В политическата сфера преходната власт просто ще бъде задължена да заяви позицията си по този въпрос. На втория ден ще трябва пряко да заяви, че присъединяването на Крим към Руската федерация беше извършено в противоречие с основите на международното право, в нарушение на сключените от Руската федерация международни договори. С други думи, това беше незаконно присъединяване, анексия. Целият свят трябва да види, че ние се готвим да решим този въпрос.
Разбира се, не се знае колко време ще отнеме това решение и какъв ще бъде окончателният му формат. Но това ще бъде ясен сигнал за всички, че нормализацията на отношенията с Украйна, със Запада за нас са абсолютен приоритет.

Преходната власт може да установи добри отношения с ръководството на Украйна, но в юридическата плоскост тя не може нищо да направи по проблема с Крим. Работата е там, че „присъединяването на Крим към Русия“ формално беше осъществено по всички юридически канони, беше прекарано по всички парламентарни инстанции и беше включено в Конституцията.

При това, ние разбираме, че всички тези инстанции бяха създадени в резултат не на свободни и не на справедливи избори. Но формално проблемът трябва да се решава с конституционни методи. За това е необходим истински, законно избран парламент, необходим е президент, избран след свободни и конкурентни избори. Както вече обсъдихме, подготовката на такива избори е най-важната задача на преходното правителство.

Алексей Навални: Проблемът с Крим се решава много просто – референдум. Тоест, това е и много просто, и много сложно. Като казвам „много просто“, значи даденият проблем е фактически нерешим. А какво да се направи? Ще постъпя максимално честно. Ще обявя референдум като първа крачка в пътната карта за установяване на реална отправна точка.

Това ще бъде най-отвореният референдум на света – международни наблюдатели, украински наблюдатели, ако пожелаят и кримските татари – моля, да заповядат.

А още преди референдума ще трябва да бъдат пуснати всички местни политзатворници и на всички да им бъде дадена възможност да агитират. Украйна ще бъде допусната в Крим и ще може, колкото си иска, да агитира за връщане. Тоест, у никого не бива да възникнат никакви съмнения в прозрачността и честността на процедурата. При това, честно казано, аз много добре разбирам, че никога никаква украинска държава няма да признае резултатите от такъв референдум, ако хората се обявят за оставането на Крим в състава на Русия. А аз, като ръководител на държавата, ще призная всеки резултат от референдума. Защото за мен волеизявлението на гражданите е най-важният аргумент.

В Крим живеят милиони хора и заради това, че са станали заложници на путинската голяма външнополитическа игра, те не бива да бъдат лишени от права в сравнение с жителите на Воронеж, Чечения или която и да е друга географска точка в Руската федерация. Ако референдумът е показал 51% за оставането на Крим в състава на Русия, то след това ние започваме с Украйна сложно дипломатическо взаимодействие, което до нищо няма да доведе. Започваме сложно дипломатическо взаимодействие с Евросъюза, с другите страни; и тези стъпки също няма да доведат до нищо съществено. Това е като Израел, който се намира в сложни дипломатически взаимоотношения по повод политиките си. Но, честно казано, този проблем няма добро решение. Обаче като ръководител на държавата, аз все пак ще водя максимално миротворческа политика с единствена цел – отношенията да се нормализират дотолкова, доколкото е възможно.

Това не е тунел, в който си влязъл и от който можеш да излезеш, като тръгнеш назад. Не. Там има само една посока – напред, а отзад се движи влак, наречен „История и време“. Нашата задача е в този тунел да тръгнем по път, който е минимално болезнен за всички. Включително за Украйна, за която въпросът за Крим ще бъде основният поне в обозримо бъдеще. Половината ми роднини живеят в Украйна. Преди да се случи всичко това, изобщо не им дремеше за Крим. Всички бяха наясно, че в Крим живеят руснаци, те гласуват не така, както гласува останалата част от страната. Добре, но какво от това... Когато ти отнемаш на цяла нация част от територията, тя се консолидира. И никой не може да стане президент на Украйна, ако няма да иска връщане на Крим. Единственото, което трябва да направят политиците, е да бъдат разумни и да разбират спецификата на взаимоотношенията между страните.

Естествено, длъжни сме да дружим с Украйна- тя е огромна страна съвсем до нас. Но така или иначе, да се движим в руслото на решенията, които подкрепят нашите граждани.

Иля Яшин: Проблемът с Крим трябва да решава правителство, което очевидно се ползва от доверието на гражданите. Тоест – законно избрано. Далеч не е факт, че преходно правителство ще е в състояние да го реши. Не може временна структура, създаваща правилата на играта, да стоварва на плещите си такъв проблем.Тя ще рухне под него. Въпросът за Крим не е технически въпрос. Взели – върнали. Въпросът за Крим е съдбоносен за страната и за сигурността на целия ни регион.

Надявам се, че на световната общност ще ѝ стигне благоразумието да не оказва прекалено голям натиск върху новата руска власт по този толкова тежък проблем. Защото опитът да бъдат ускорени процедурите, с един замах да бъде разсечен възелът, може да дестабилизира преходния период и да създаде такива допълнителни рискове, които може и да не успеем да преодолеем. Ще повторя – само легитимна власт ще решава този въпрос и тя трябва да го решава в диалог с Украйна с посредничеството на международната общност. В рамките на тези преговори като първа точка трябва да бъде фиксирано, че Крим е присъединен незаконно с нарушение на международни задължения, поети от Русия. Това трябва да бъде признато най-напред. Това признание може да излезе и от преходната власт, но решението трябва да бъде на вече избраната. Всъщност, аз не познавам нито един представител на демократичната опозиция, който би спорил с това, включително и тези хора, които не смятат, че Крим трябва да бъде върнат. Това не е проблем. Присъединяването на Крим с нарушаване на международните задължения на Русия, включително на Будапещенския меморандум, договора за дружба с Украйна – това е юридически факт. За съжаление обаче, подобни въпроси не се решават изключително в юридическата плоскост. А в резултат сценариите могат да бъдат различни: и запазване на Крим в състава на Русия с изплащане на съгласувана компенсация на Украйна, и връщане на Крим на Украйна с гаранция за правата на рускоезичното население. Е, и да няма репресии срещу тези, които се противят на това. Може да се стигне до договаряне на някакъв среден вариант. Имам предвид разпространяването на двоен суверенитет върху дадената територия: грубо казано, две години руски губернатор, две години – украински. Но всички варианти трябва да се обсъждат в конструктивен диалог с Украйна, защото, въпреки заявленията на украинските политици по време на изборите, аз съм уверен, че те самите прекрасно разбират, че механично присъединяване на Крим към Украйна е много рисковано. Това най-вероятно ще доведе до вълнения, конфронтация, просто до кръв, в края на краищата. Затова в този въпрос е необходим конструктивен подход и някакво търсене на консенсус. И това ще бъде диалог между Украйна и Русия, а международната общност тук има по-скоро ролята на модератор.

А личната ми позиция е следната – Крим трябва да бъде независима територия, еднакво дружелюбно настроена и към Украйна, и към Русия. Автономна територия, напълно отворена за гражданите на двете страни, инвестиционно привлекателна и процъфтяваща.

- Режимът е паднал. Вие сте начело на държавата. Как ще решавате проблема с нормализацията на отношенията със Запада? Какви ще бъдат първите стъпки?

Дмитри Гудков: Световната общност веднага трябва да види, че ние коренно променяме политическия вектор.
Първа стъпка: възстановяване на законодателно равнище на приоритета на международното право. Много закони трябва веднага да бъдат отменени. Например, беше приет закон, който позволява на Конституционния съд да отменя решение на Европейския съд по правата на човека – това е недопустимо. Но самото ни общество трябва да осъзнае, че нормализацията на отношенията със Запада е единственият възможен сценарий, при който Русия може да оцелее в някакъв вид. И географски, и икономически. Защото ние – това сме два процента от световния БВП със застаряващо население, с липса на каквито и да било технологии дори за добив на нефт. Тоест, ако ние не станем част от големия Европейски съюз, нямаме шанс да оцелеем в глобалния свят. А по-нататък е въпрос на дипломация. И аз ви уверявам - Западът също ще бъде готов да направи определени компромиси. Може да погледнем какви условия поставят на Украйна – точно това, което ни трябва: решаване на поземления въпрос, защита на частната собственост, съдебна, данъчна и пенсионна реформа, механизми за защита от корупцията. Можем да ги наречем западни ценности, но аз бих ги определил като нормални общочовешки ценности и цивилизовани правила на играта. Те и на нас са ни необходими. Искате да пращат в затвора за определени думи в интернет? – Не. Значи този закон трябва да бъде отменен. Искате да могат да ви обвинят в тероризъм и да ви разстрелят? – Не. И въпросът е приключил, но на обществото тези принципи и ценности трябва да бъдат обяснени. Впрочем, аз нямах проблем с това не само в московските дворове, но и в различните региони на страната. Искате ли у вас да крадат? Искате ли у вас да се появят отровни сметища? Не? Значи вие трябва да получите пълномощия да решавате сами. Може да се казва „харта на местното самоуправление“ и „съдебна реформа“, а може просто да ви попитат дали искате постоянно да губите в съда срещу чиновниците и полицията.

Гари Каспаров: 1. Прекратяване на окупацията на всички завзети територии на Грузия, Молдова, Украйна.
2. Прекратяване на подкрепата за всички престъпни диктаторски режими – в Сирия, Венецуела, Северна Корея.
Тези стъпки ще станат ясен сигнал за готовността на Русия за нормализация на отношенията със Запада. Русия е част от евроатлантическата цивилизация и ни предстои изработване на съвместни със Запада стратегии и механизми за отразяване на истински, сериозни за Русия, геополитически заплахи. Ще са ни нужни съюзи, призвани да противодействат на експанзията на Китай и ислямския радикализъм. Смятам за логично движението на Русия в посока влизане в НАТО.

Михаил Касянов: Крайно важен за Русия въпрос! Руската икономика се намира в силна взаимозависимост със страните от Запада и на първо място с Европейския съюз. На Евросъюза се падат 50% от нашата външна търговия, 75% от преките инвестиции в нашата икономика.
Днешната власт нарушава сключените от Русия международни договори, руши изградената архитектура на международната сигурност. Тази политика на руското ръководство доведе страната до изолация, до болезнени за икономиката ни санкции.

Ще решаваме проблема по прост и очевиден начин – като се гарантира изпълнението от Руската федерация на всички сключени международни договори и на дело се демонстрира безусловна преданост на принципа за непоклатимост на международното право. И веднага всичко си идва на мястото. Руската федерация е член на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа, в тези споразумения има много различни аспекти, включително на европейската сигурност, икономика и екология, правата на човека и гаранциите за свободни избори. Ако ние изпълняваме всичко това, отношенията ще се нормализират. Ако ние изведнъж рязко прекратим подкрепата за тези незаконни групи, военните формирования в Донбас, и създадем по протежение на границата на Русия с Украйна зони за сигурност, както го изискват минските споразумения, то много бързо икономическите санкции ще бъдат снети. С Крим е сложно, а с Донбас не е. Това ще бъде направено. Слава богу, че никакви глобални международни споразумения не са разтрогнати от тази власт. Те не се изпълняват, но не са разтрогнати. И ние, разбира се, ще имаме нужда от участието на Запада в рестартирането на стагниращата ни икономика. Западното участие са инвестиции и технологии. За да бъде рестартирана тяхната подкрепа, преходното правителство ще трябва да демонстрира преданост към основните базови принципи на функциониране на пазарната икономика. Най-напред неприкосновеност на частната собственост.

Алексей Навални: Ама изобщо няма никакъв проблем. Режимът е паднал, аз съм застанал начело на държавата – и веднага отношенията ни със Запада стават прекрасни. Нямаме никакви – ни-как-ви обективни причини да имаме и занапред лоши отношения със Запада.
Включително проблемът с Крим. Защото на Запада му е все тая за Крим. Западът не иска война в Източна Украйна. Защото, ако ние сме спрели войната в Украйна, дали сме границата на Украйна, то в същия миг у нас ще се възстанови дружбата със Запада, а санкциите ще са свалени. А онези за Крим нека си останат – там няма нищо съществено. А олигарсите, които са със санкции, ние и сами ще пратим в затвора.

Ще трябва само да си осигурим гаранции, че всички тези лидери на Донецката народна република и на Луганската народна република ще бъдат предадени на честен съд, а няма да започнат да ги бесят по площадите, че няма да има никакви репресии срещу населението, а после да си съберем партакешите и да се разкараме от чуждата територия. И гражданите на Русия ще възприемат такъв обрат с голям ентусиазъм. Защото всички вече разбират, че нормализацията на отношенията със западния свят е жизнено необходима за нас.

Иля Яшин: Смятам този въпрос за крайно важен и ще ни се наложи, разбира се, най-напред да разговаряме за сваляне на санкциите, защото санкциите са сериозна пречка за икономическия растеж на страната. Очевидно е, че след смяната на режима ще възникнат проблеми с икономиката. А по точно – в страната ще настъпи криза.

И в този смисъл, преговори са необходими практически веднага. И първата стъпка от наша страна е едностранното сваляне на санкциите, които бяха приети спрямо западни страни от путинското правителство. Просто без преговори, едностранно. Защото тези безумни санкции удрят най-напред не по западните страни, а по Русия. За Запада това ще бъде символичен жест, а за гражданите на Русия – абсолютно съдържателна и практическа стъпка, защото ще направи живота на хората по-добър. Също едностранно трябва да бъде отменен „законът на подлеците“. Тоест, първата стъпка към нормализацията на отношенията със Запада е ревизията на онези закони, които бяха приети, за да засилят конфронтацията с него. След това трябва да се състои някакъв диалог във формат на международен форум, среща по върховете и така нататък, където преходното правителство да може да декларира пътната карта на това в каква посока трябва да се развива Русия. Не идеологическата, защото различни партии може да победят на изборите и да съставят правителство – либерални, социалдемократически, национал-демократически. Става дума за това какви институции трябва да се появят в Русия, какъв трябва да бъде форматът на отношенията между властта и обществото. Това може да бъде декларирано още на етапа на преходния период.

Това – първо. Второ – в рамките на тези международни консултации Русия трябва да потвърди отказа си от агресивна международна политика. Русия трябва да потвърди уважението към суверенитета на съседните страни, Русия трябва по своя инициатива да декларира задължение да не се меси в политическия изборен процес в други държави. И Русия трябва да декларира, че нейната задача не е разширяването на зоните и сферите на политическо влияние, а създаване на комфортни условия за живот на собствените ѝ граждани.

newtimes.ru, 24.04.2019

Превод от руски **Вирджиния Томова**

Алексей Навални (1976) е лидер на Партията на прогреса. Автор на един от най-четените блогове на обществено-политически теми в Русия, ръководи антикорупционни проекти като РосПил, РосЯма, включително през 2011 г. създава организация с нестопанска цел „Фонд за борба с корупцията“. През 2013 г. е осъден по делото „Кировлес“ в град Киров на 5 години затвор за присвояване на над 16 милиона рубли (500 000 долара) от държавна компания за дървесина. През 2016 г. Европейският съд по правата на човека излиза с решение, че по време на делото „Кировлес“ на Навални е нарушено правото на справедлив процес.

Гари Каспаров (1963) е най-младият световен шампион по шахмат (печели титлата през 1985 г. в Москва, когато е на 22 години и 210 дни). Защитава успешно титлата си 15 години. Отказва се от шахмата през 2005 г. и се отдава на обществено-политическа дейност в Русия. Създава опозиционното движение „Обединен граждански фронт“. С него участва в създаването на коалиция „Другата Русия“, в чийто състав влизат и Националболшевишката партия на Едуард Лимонов, и Руската републиканска партия на Владимир Рижков и други организации, които се противопоставят на правителството на Владимир Путин. През последните години Каспаров живее предимно в Женева.

Дмитри Гудков (1980) е председател на Партия на промените от юни 2018 г., преди това, като член на партията Справедлива Русия (2011 - 2013), е депутат от Държавната дума в периода 2011 – 2016. Син на руския предприемач Генади Гудков, полковник в оставка от ФСС, бивш депутат и бивш лидер на опозиционната Народна партия на Руската федерация.

Иля Яшин (1983) е управляващ местната власт в Красноселски район в Москва. Става известен като един от лидерите на младежката организация на „Яблоко“ заради активното си участие в митинги и протестни акции. През 2006 г. става член на партия „Яблоко“, но през 2008 г. е изключен, тъй като влиза в ръководството на движение „Солидарност“. Обяснението на самия Яшин е, че са го отстранили от партията, защото си позволява открито да критикува тогавашния ѝ лидер и един от основателите - Григори Явлински, както и защото има близки контакти с Борис Немцов.

Михаил Касянов (1957) е лидер на ПАРНАС (Партия на народната свобода). Бивш премиер на Руската федерация в периода 2000 – 2004. Преди това от 25 май 1999 г. е министър на финансите, назначен от Борис Елцин. Негов съпартиец в ПАРНАС е убитият през 2015 г. Борис Немцов. Година след убийството – през 2016 г. Касянов става жертва на нападение в ресторант в Москва.

1 ПАРНАС - Партия на народната свобода, с лидер Михаил Касянов.

2 Е-центрове – подразбират се подразделенията на „Э-центр“, съкратено название на Главно управление за противодействие на екстремизма, самостоятелно структурно полицейско подразделение на Министерството на вътрешните работи на РФ (ГУПЭ МВД РФ).

3 ВЧК (Всероссийская Чрезвычайная Комиссия по борьбе к контрреволюцией и саботажем) – Всеруска извънредна комисия за борба с контрареволюцията и саботажите; съществувала от 1917 до 1922, пълномощията ѝ са предадени на ГУ на НКВД (Главно управление на Народния комисариат на вътрешните работи).

4 ОГПУ (Объединенное государственное политическое управление при Совете народных комиссаров) – Обединено държавно политическо управление при съвета на народните комисари; съществувало от 1923 до 1934.

5 ВКП(б) (Всесоюзная коммунистическая партия (большевики) – Всесъюзна комунистическа партия (болшевики) – название на комунистическата партия на СССР от 1925 до 1952.

6 Управлението „К“ във ФСС се занимава с контраразузнаване във финансовата сфера.

Ален Делон в кадър от ***Самураят***

На 19 май в Кан Ален Делон получи „Златна палма” за цялостно творчество. Прие я просълзен от дъщеря си Анушка. „За мен тази чест е донякъде отдадена посмъртно, но я получавам приживе. Ще си тръгна, но не и без да ви благодаря. Ако съм знаменитост, това дължа единствено на вас. Сигурен съм, че ако наистина се гордея с нещо, това е единствено с кариерата ми. Получавам „Златна палма” не за друго, а заради нея. И това ме кара да се чувствам радостен, поласкан и доволен.”, заяви той пред присъстващите в препълнената зала.

Не стига, че толкова късно бе почетен, ами този вълнуващ момент бе предшестван от скандал - феминистки обвиниха актьора, че е „расист, хомофоб и женомразец” заради негови изказвания в миналото. Окуражени от размаха на движението #metoo в страната им, активистки от американската асоциация „Жените и Холивуд” внесоха петиция с 25 000 подписа до ръководството на фестивала да не почита Делон. Френските активистки ги последваха: „Никакви почести за женомразците и агресорите”.

„В живота си никога не съм извършвал посегателства над жени! Лепнаха ми и етикета, че съм от крайната десница, защото съм приятел с Жан-Мари Льо Пен. Не, аз просто съм десен човек и точка по въпроса”, отговори на обвиненията Делон.

Артистичният директор на фестивала в Кан Тиери Фремо защити 83-годишната звезда, наричайки нападките „политическа полиция”. „Ние не даваме на Ален Делон Нобелова награда за мир.

Фестивалът почита Делон като актьор и празнува неговия принос към филмовата индустрия, което няма нищо общо с политическите му пристрастия или мненията, които споделя публично. Делон има правото да мисли това, в което е убеден, и е трудно да съдим от позицията на днешния ден за нещата, случили се преди доста години”.

Делон и киното

След 86 роли в киното и двайсетина в телевизията, 4 режисьорски опита („За кожата на едно ченге”, 1981, „Победителят, 1983 и „Шокът”, 1983, заедно с Робин Дейвис, и телевизионната постановка „Любовни писма”, 2002), няколко сценария (в съавторство) и шумна слава, Ален Делон отдавна не е просто красавец и звезда, а неразривна част от голямата история на киното. Роко, Пиеро, Джеф Костело, Сифреди, Джино Страблиджи, барон дьо Шарлю, Казанова, още ченгета, бандити, любовници, белязали киното с харизма, мъжественост, талант... Хашлашката хубост на младия Делон постепенно отстъпва място на бръчките – пак е хубав, но излъчва драматизъм и респект. И сега е прекрасен – старостта му отива.

Без да е изучавал актьорско майсторство, Ален Делон с интуицията на хищник преминава от благородството на обречен сладур към цинизма на злодей, от романтичната усмивка към психологичното проникновение, от баналните уловки към интелектуалното предизвикателство. Нещо повече – инструментариумът на актьорската му техника се превръща в еталон.

Ален Фабиан Морис Марсел Делон е роден на 8 ноември 1935 г. в парижкото предградие Со, но детството си прекарва в друго градче - Бур-ла-Рен. Баща му е собственик на кино, а майка му – фармацевт, но продава билети в киното. Когато синът им е 3- годишен, те се развеждат. След като се омъжва втори път за месаря Пол Булон, майката започва работа при него и Ален е изпратен при гувернантката Неро и съпруга ѝ. Момчето расте с бурен, неукротим характер. Сменя училища заради лош успех и поведение. В крайна сметка, се връща при майка си и работи в месарницата. На 17 години се записва в армията и участва във войната в Индокитай. След като се уволнява през 1956, заминава за Париж, започва работа като сервитьор и участва в кастинги. В киното изумително красивият синеок и висок Ален Делон влиза с **„Когато се намесва жената”** (1957) на Ив Алегре, където изпълнява малка роля на съблазнителния килър Джо. Следващата година се снима също в поддържаща роля на лекомислен красавец заедно с Жан-Пол Белмондо в **„Бъди красива и мълчи”** на Марк Алегре. Но истински Ален Делон е забелязан в трилъра **„Под яркото слънце”** на Рене Клеман (1960) по първата от петте книги на Патриша Хайсмит за Том Рипли. Той играе младия бедняк Том Рипли – обаятелен, завистлив, пресметлив и престъпен. Оттам нататък Ален Делон се радва на изключителна популярност – и във Франция, и по света.

След този успех той заминава за Италия, където се снима в три класически филма: **„Роко и неговите братя”** и **„Гепардът”** на Лукино Висконти и **„Затъмнението”** на Микеланджело Антониони.

В „Роко и неговите братя” (1960, Специална награда на журито от Венеция, награда на ФИПРЕССИ) Ален Делон е красивият свестен младеж Роко Паронди, пристигнал с майка си и тримата си братя от сицилианско село в Милано при петия. Момчетата си търсят прехрана, тренират бокс, но само сериозният Роко с изпито лице става знаменитост. Непрестанно е нападан от гадния си брат Симоне (Ренато Салватори) и най-вече – заради проститутката Надя (Ани Жирардо), която, благодарение на Роко, влиза в правия път и се връща към Симоне. Тя става негова жертва, но дори и това не е повод Роко да се откаже от семейството си. Напразно. С драматизъм, който стига до трагизъм, филмът изследва безизходицата – социална и екзистенциална. Ален Делон е обаятелен в ролята на чисто и обречено момче от народа – героят му е естествен и благороден, стегнат и достоен. С автентизма си, „Роко и неговите братя“ е нещо като продължение на неореалистичния филм на Висконти „Земяти трепери“ (1948).

„Гепардът” (1963, „Златна палма“ в Кан) е по романа на Джузепе Томази ди Лампедуза, който разказва за Сицилия през май 1860 г., когато Гарибалди слиза в Марсала и се вихри гражданската война за обединението на Италия. Принц Фабрицио ди Салина (Бърт Ланкастър) и семейството му се преселват от Палермо във фамилния замък в Донафугата. Красивият му племенник Танкреди Фалконери (Ален Делон) се запознава с виталната Анджелика Седара (Клаудия Кардинале). Харесват се. Танкреди на Ален Делон е салонен лъв конформист. В началото се увлича по идеите на Гарибалди, но бързо става офицер на Савойския крал. Проницателният чичо е сигурен, че времето на „гепардите” и „лъвовете” е обречено. Изискана и софистицирана семейно-историческа драма на фона на обществено-политическите промени, в която витае смъртта.

За разлика от „Роко и неговите братя”, който показва патилата на низините, както е в неореализма, „Гепардът” продължава линията на Висконти от „Чувство“ (1954) – интерес към изтънчените драми. И двата филма са заснети от Джузепе Ротуно и са с музика на Нино Рота, но визуално са контрастни – колкото чернобелият „Роко и неговите братя” е суров, толкова цветният „Гепардът” е пищен. Навремето доста са се обсъждали отношенията между Висконти и любимеца му Делон, дори се носела мълва, че Роми Шнайдер, с която тогава имал връзка, го дели с великия италианец. По-важното е, че аристократът-комунист-ерудит е засилил младия актьор към славата. За него Ален Делон признава: „Няма ден в живота ми, в който да не се сетя за Лукино Висконти. На него дължа всичко, което съм...Този мъж и още няколко като него бяха авторитети! Незаменими...Знам, че няма да съм жив да се запозная с онези, които някой ден биха могли да заемат мястото им”.

„Затъмнението“ (1962, Специална награда на журито в Кан) на Антониони изследва самотата на ослепителната Витория (Моника Вити) и празнотата на живота ѝ. Майка ѝ я запознава с красивия Пиеро (Ален Делон) – енергичен борсов посредник. Започват връзка. Но и тя е несигурна като желанията на Витория. Ловък в професията си, Пиеро също като нея се страхува от близост. На финала „тяхното място“ е празно. И идва слънчевото затъмнение. Както в „Приключението“ (1960), „Нощта“ (1961) и по-късно в „Червената пустиня“ (1964), Антониони се занимава с разпада на общуването, социалната аморфност и емоционалната анемия сред урбанистичния амбианс или буржоазния комфорт. И изважда това през покъртителен психологизъм, болезнена протяжност на кадъра, енигматична магнетична нюансираност на повей или жест... С киното си от началото на 60-те той въвежда понятието „мъртво време“. Ален Делон безупречно въплъщава в героя си осакатената хармония и отчуждението – елегантният Пиеро е и действен, и инертен, и пленителен, и потаен.

Тези три филма, заедно със „Сладък живот“ (1960) на Федерико Фелини, издигат отново престижа на италианското кино след залеза на неореализма.

След като **„Мелодия от подземието“** (1963) на Анри Верньой – първата екранна среща на Ален Делон с Жан Габен, където са бивши затворници с мечта за голям последен удар, не по-малък от обир на казино в Кан, е номиниран за „Златен глобус“, младият актьор е поканен в Холивуд. Снима се в четири филма без успех.

Затова пък във Франция участва в класния трилър **„Самураят“** (1967) на Жан-Пиер Мелвил по романа „Ронин“ на Джоан Маклауд. На екрана са заедно с Натали Делон, а той е Джеф Костело - хладнокръвен и безупречен килър, който не знае провал, живее с птичка и непрестанно сменя връхните си дрехи. Но веднъж се случва така, че е погнат и от полицията, и от поръчителите на убийството. И на единака Костело му се налага да се бори за оцеляване. Забележителен е Ален Делон – с премрежен син поглед изпод борсалиното, мълчаливият му герой с цигара не трепва дори когато срещу лицето му е насочен пистолет.

В криминалната мелодрама **„Басейнът“** (1969) на Жак Дере с Роми Шнайдер се снимат заедно. Той е безработният писател Жан-Пол Леруа, тя – журналистката Мариан. Изживяват любовта си в луксозна вила на френската Ривиера. Изведнъж пристига приятелят им Хари (Морис Рьоне) с 18-годишната си дъщеря (Джейн Бъркин). Хармонията е нарушена. Стига се до убийство. Ален Делон е красив и все по-изнервен. Филмът не е нещо особено, но е легенда заради чувствеността и сияйното любовно излъчване на Роми Шнайдер към Делон, въпреки че отдавна са разделени.

В следващия филм на Жак Дере **„Борсалино“** (1970, номинация за „Златен глобус за чуждоезичен филм) отново са заедно с Жан-Пол Белмондо. Филмът е по романа „Бандитите на Марсилия“ на Южен Сакомано. Действието се развива през 30-те години на XX век в Марсилия, където Рош Сифреди (Делон) и Франсоа Капела (Белмондо) са очарователни мошеници, издигнали се до мафиотски босове. Въпреки че харесват една и съща жена, те стават приятели. Страхотно стилен гангстерски филм, а двамата млади актьори са просто убийствени – и нагли, и смешни. За разликата между него и колегата му, Делон споделя: „Белмондо е учил професията в продължение на години и е комедиант, докато аз съм актьор, а актьорът живее. Аз винаги съм живял моите роли. Никога не съм ги играл“.

През 70-те и 80-те години Ален Делон се снима в десетки филми. Популярността му е колосална, обаче качествата на много от тях са съмнителни. Един от знаковите му филми е **„Двама мъже в града”** (1973) на Жозе Джовани, където е отново с Жан Габен. Джино (Ален Делон) е току-що излязъл от затвора, където е лежал заради участие във въоръжен грабеж. Попада под крилото на възрастен надзирател (Жан Габен), който всъщност му помага да излезе предсрочно и през чийто спомени се развива действието. Джино страни от предишните си приятели, изживява любовната си история, но постепенно отново се въвлича в престъпни игри, а зло ченге (Мишел Буке) бди за всяка негова крачка. Трагедията е неизбежна. Делон е изиграл доста гангстери и нехранимайковци, но Джино е нов образ – той е чист човек, настоява да се впише в цивилния свят, ала системата не му позволява. Филмът се превръща в част от обществената кампания във Франция срещу смъртното наказание. Това е лична кауза на Жозе Джовани – самият е бил осъден на смърт и помилван. Смъртното наказание е отменено през 1981 г., но филмът е до днес не е изгубил високия си психологически и социален градус. Прочее, преди това с Жан Габен Делон има и друг филм – мафиотският **„Сицилианският клан“** (1969) на Анри Верньой по едноименния роман на Огюст дьо Бретон.

Не е за изпускане и в **„Г-н Клайн“** (1976, „Сезар“ 1977) на Джоузеф Лоузи. Отново ретро криминална драма, но този път в окупирания от нацистите Париж, където антикварят Робер Клайн (Ален Делон) върти бизнес на гърба на гонените евреи. Той е елзасец-католик, но съдбата му е приготвила зловеща мистерия. Не отлепяш очи от Ален Делон – героят му е циничен, механичен, хазартен, тайнствен...

Любопитен е като барон дьо Шарлю с мустачките и сресаната назад коса в „Една любов на Суан“ (1984) на Фолкер Шльондорф – спорната екранизация по мотиви от „По следите на изгубеното време“ на Марсел Пруст. Още навремето с Висконти си мечтаели да направят заедно филмова версия на знаменития роман и Ален Делон да играе главната роля – на разказвача Пруст. Сега се задоволява с второстепенна, но не и маловажна роля – Дьо Шарлю е гей, елегантен, перверзен, ехиден и авторитетен в парижкото висше общество. Всъщност, тъкмо на него във филма Суан признава за Одет дьо Креси, че е прахосал години от живота си, искал е да умре за жена, която не харесва и дори не е неговият тип.

В доста усложнения филм **„Нашата история“** на Бертран Блие (1984) Ален Делон е алкохолик, обсебен от млада жена (Натали Бай), която не иска да знае за него. В **„Нова вълна“** на Жан-Люк Годар (1990) играе двама противоположни мъже. Годар твърди, че е дал на Делон роли на „герои от Стария и Новия Завет“.

Той блести и в **„Завръщането на Казанова“** (1992) на Едуар Ниермен по произведението на Артур Шницлер. Остарелият любовник на всички времена не може да се примири с мисълта, че вече е извън играта. Ален Делон е неотразим – и засмян, и смръщен, и замечтан, и изненадан, и с перука, и с дълга коса, но филмът е слаб.

За последно се снима в руския омнибус от пет истории за любовта към майката **„Честита Нова година, мами!“** (2012) на Артьом Аксьоненко. Играе себе си в новелата „Да видиш Париж и...“.

През 2017 обяви публично, че прекъсва филмовата си кариера, тъй като предпочита театъра (играе в Буф-Паризиен).

Освен актьор, Ален Делон е и певец – да си спомним поне „Paroles...Paroles“ в дует с Далида. И още е бизнесмен. Притежава две киностудии: „Delbeau Productions“ и „Adel Productions“, както и собствен бранд AD за класически костюми, мъжки връхни дрехи, часовници, очила, парфюми. Делон е и колекционер. Животът му е пълен. И са излишни нелепите скандали по негов адрес.

Тези дни Ален Делон се разговори, но на мен ми направи впечатление отговорът му в едно от интервютата на въпрос за „последен спомен“: „Срещата ми с Марлон Брандо. По онова време моделът, с който най-много ме сравняваха, беше Джеймс Дийн. Но Брандо е Киното. The movie. Имах шанса да го срещна. След като обядвахме заедно, вървяхме по бреговете на Сена. Като пълен глупак, не посмях да го помоля за една снимка с мен. Прекалено много го уважавах. Съжалявам за този пропуск“.

Велик е Ален Делон.

Геновева Димитрова

Вестник за критика, дебати и културни удоволствия

К

www.kweekly.bg

Адрес на редакцията

1421 София, ул. *Милин камък* 14, VI етаж

e-mail: kultura@kweekly.bg

Редакционен екип

Копринка Червенкова, Геновева Димитрова, Екатерина Дочева, Кирил Василев, Людмил Веселинов, Марин Бодаков, Мая Колева, Никола Вандов, Теодора Георгиева, Христо Буцев.

Автор на главата на вестника Кирил Златков

Издава фондация „Пространство *Култура*“ ISSN - 2603-4441